

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ühiskonna ja infoprotsesside analüüsi õppekava

Marii-Liis Tulk

Meesajateenijate suhtumine naiste osalusse ajateenistuses

Magistritöö

Juhendaja: empiirilise sotsioloogia professor Kairi Kasearu, PhD

Tartu 2024

SISUKORD:

SISSEJUHATUS.....	3
1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE.....	5
1.1 Suhtumise kujunemine: kultuur ja ühiskondlikud normid.....	5
1.2 Rollid militaarorganisatsioonis	7
1.3.Kaitsevägi ja füüsiline võimekus	10
1.3.1 Üldine ülevaade	10
1.3.2 Suhtumine naistesse maskuliinses keskkonnas	13
1.4 Naised Eesti kaitseväes	15
1.4.1 Üldine ülevaade	15
1.4.2 Naiste värbamine kaitseväkke	16
1.5 Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused	18
2. MEETOD JA VALIM.....	20
2.1 Andmed.....	20
2.2 Tunnused	21
2.3 Analüüsimeetod	23
3. TULEMUSED.....	25
3.1. Meesajateenijate suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses teenistuse alguses	25
3.1.1 Suhtumine naiste osalusse ajateenistuses teenistuse alguses	25
3.1.2 Suhtumine naiste osalusse ajateenistuses seoses enesehinnangulise füüsilise vormiga	26
3.2. Meesajateenijate kogemused ja suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses teenistuse lõpus	30
3.2.1 Suhtumine naiste osalemisse ajateenistusse ajateenistuse lõpus	30
3.2.2 Suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses seoses tunnetusliku füüsilise vormiga.....	32
3.2.3 Meesajateenijate kokkupuude naisajateenijate- ja ülematega seoses suhtumisega naiste ajateenistusse.....	38
3.3 Meesajateenijate tunnetusliku füüsilise vormi muutuse seos hoiakute muutumisega naiste osalemise suhtes ajateenistuses.....	39
3.4 Meesajateenijate hoiakute mõjutegurid: logistilise regressioonanalüüsi tulemused	42
4. ARUTELU	47
KOKKUVÕTE.....	53
SUMMARY.....	55
LISAD.....	62

SISSEJUHATUS

Naiste osalemine riigikaitstes on muutunud üha olulisemaks teemaks, kajastades laiemat arengut soolise võrdõiguslikkuse ja ühiskondlike normide muutumise suunas ning vajadust täiendada Kaitseväe inimressurssi. Erinevad Eestis ja rahvusvaheliselt läbiviidud uuringud on käsitlenud ühiskonna, lähedaste ja kaasteenistujate suhtumist naiste osalusse riigikaitstes Uuringute tulemused on näidanud, et inimesed, kellel on kaitseväega otsene või kaudne kokkupuude, suhtuvad naiste osalemisse positiivsemalt (Tulk, 2022). Samuti on leitud, et võrreldes üldise avaliku arvamusega on tegevväelaste hoiakud naiste osalemise suhtes toetavamad ning kaitseväesiseselt on positiivsem suhtumine iseloomulik just neile, kellel on vahetu kokkupuude naistega (Ivarsson jt., 2005; Siplane, 2018). Lisaks mõjutavad positiivsed hoiakud otseselt ka naiste endi otsust liituda militaarvaldkonnaga, andes neile suurema kindlustunde liitumiseks (Gaddes jt., 2019; Siplane, 2020).

Füüsiline võimekus on kaitseväes keskne tegur ning seetõttu on palju uuritud naiste sobivust riigikaitmesse, eriti füüsiliselt suuremat pingutust nõudvatesse rollidesse, nagu otsene teenistus lahinguüksustes. Suhtumist ja hoiakuid kaardistavad uuringud on näidanud, et meeste seas on väiksem toetus naiste osalemisele füüsilist pingutust nõudvates ametites (Matthews jt, 2009; Sand ja Fasting, 2016), kuigi varasemad analüüsid on korduvalt tõestanud, et naised suudavad edukalt täita ka füüsiliselt nõudlikke ülesandeid (Devilbiss, 1985; Harrell ja Miller, 1997; Fitriani jt, 2016; Nuciari, 2018).

Lisaks on toodud esile, et naiste edukas lõimumine kaitseväkke on oluline, kuna erineva tausta ja oskustega inimeste kaasamine toetab nii soolise võrdõiguslikkuse edendamist ka organisatsiooni tõhusamat ja mitmekülgsemat toimimist (Davis ja McKee, 2002). Eesti riigikaitse põhineb reservarmee mudelil, mille puhul on ajateenistus peamiseks sisenemiseks militaarväljale. Seetõttu on oluline mõista, millised tegurid kujundavad hoiakuid naiste osalemise suhtes ajateenistuses ning kuidas neid positiivseid hoiakuid tugevdada. Arvestades füüsilise võimekuse olulisust sõjaväelises kontekstis, on töö eesmärk välja selgitada, kuidas meesajateenijate teenistuskogemus ja enesehinnanguline füüsiline võimekus on seotud nende hoiakutega naisajateenijate osaluse suhtes ajateenistuses. Varasemates uuringutes ei ole käsitletud, kuidas meesajateenijate suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses varieerub nende enda subjektiivse füüsilise võimekuse alusel, mistõttu keskendub käesolev töö selle lünga täitmisele.

Uurimiseesmärgi täitmiseks on püstitatud kolm uurimisküsimust:

1. Kuivõrd teenistuse alguses meesajateenijate eelarvamused naiste osalusest ajateenistuses sõltuvad meesajateenijate füüsilisest võimekusest?
2. Kuidas on teenistuse lõpus meesajateenijate teenistuskogemus ja enesehinnanguline füüsiline võimekus seotud nende suhtumisega naiste osalusse ajateenistuses?
3. Kuivõrd enesehinnanguline füüsilise vormi muutus ajateenistuses kujundab ümber suhtumist naissoost ajateenijatesse?

Uurimisküsimustele vastamiseks on autor andnud ülevaate varasemast kirjandusest, mis käsitleb ühiskonna suhtumise kujunemist, naiste rolle kaitseväes, füüsilise vormi olulisust ning annab ülevaate ka Eesti Kaitseväest.

Töö teises pooles on kvantitatiivse analüüsimeetodi abil uuritud meesajateenijate suhtumist naiste osalemisse ajateenistuses, keskendudes kolmele aspektile:

1. Üldine suhtumine ajateenistuse alguses ja lõpus:
analüüsitud on noormeeste hoiakuid ajateenistuse eel ja lõpus, hinnates muutusi nende suhtumises naiste osalusse ajateenistuses.
2. Suhtumine subjektiivse füüsilise vormi ja teenistuskogemuse põhjal:
analüüsitud on, kuidas meesajateenijate hinnang oma füüsilisele vormile, kokkupuuted naisajateenijate ja naisülematega ning ajateenistuse jooksul kogetud ebameeldivused mõjutavad nende hoiakuid.
3. Füüsilise vormi muutuse seos hoiakute muutumisega:
analüüsitud on, kuidas füüsilise vormi muutus ajateenistuse jooksul on seotud suhtumise muutumisega naiste osalusse ajateenistuses.

Viimasena on tehtud regressioonanalüüsid, mille eesmärk on tuvastada, millised tunnused on seotud naiste võrdset osalust toetava hoiakuga ning millised tegurid prognoosivad meesajateenijate hoiakute muutust võrdsust pooldava seisukoha suunas ajateenistuse vältel.

1. KIRJANDUSE ÜLEVAADE

1.1 Suhtumise kujunemine: kultuur ja ühiskondlikud normid

Naiste kaasamine kaitsevärke on oluline sugudevahelise võrdõiguslikkuse tagamiseks, andes meestele ja naistele võrdsed võimalused panustada riigikaitseks. Sugu (*gender*) on sotsiaalne konstruktsioon, mis kujundab ootusi, rolle ja võimalusi ühiskonnas (Lorber, 1994). Kuna sugu kujuneb läbi sotsiaalsete normide ja suhtluse, saab ka ühiskond ise kaasa aidata soostereotüüpide muutumisele, edendades võrdsemat ja paindlikumat arusaama soorollidest (Lorber, 1994). Naiste osalemine kaitseväes aitab kaasa mitmekesisema ja kaasavama organisatsioonikultuuri kujunemisele ning soodustab soolise võrdõiguslikkuse laiemat arengut. Lisaks tugevdab see riigi julgeolekut, toetades sõjaväe kohandumist ühiskondlike ja tehnoloogiliste muutustega, mis nõuab erinevate oskuste ja teadmiste kaasamist otsuste tegemisel (Janowitzile, 1970; Moskosele, 1973, viidatud teoses: Winslow ja Dunn, 2002; Slapakova jt., 2022).

Segal (1995) rõhutab kultuuri mõju naiste kaasamisele, tuues esile, et kaitseväge avatust naistele mõjutab see, kas ühiskonnas peetakse määravaks sugu või väärtustatakse pigem individuaalseid oskusi ja pädevust. Mida vähem keskendutakse isikuomadustele ja võimetele, seda suletum on kaitseväge naiste kaasamisele (Segal, 1995). Seda kinnitab uuring, mis viidi läbi USA-s ja Norras - riikides, kus kaitseväge on naistele avatud. Uuringu tulemused näitasid, et nii meesajateenijad kui ka tegevälased hindavad eelkõige individuaalseid omadusi ja võimeid, mitte sugu (Gustavsen, 2013). Samuti on Nuciari (2018) välja toonud, et naiste lõimumist militaarvaldkonda mõjutavad mitmed kultuurilised tegurid – näiteks ühiskondlikud arusaamad soost ja perekonnast, avalik arutelu soolisest võrdõiguslikkusest ning hoiakud, mis kujundavad inimeste rolliootusi ja suhtumist võrdsusesse. Kultuurilist olulisust kinnitab ka Moore (2020), kes tõi esile, et naiste osalemist otseses lahingtegevuses piiravad pigem kultuurilised normid ja soorollid, mitte naise suutlikkus lahingus osaleda.

Tänapäeva globaliseerunud ja digitaliseerunud maailmas kujundavad inimeste arusaamu ja hoiakuid üha enam meedias ja sotsiaalmeedias loodud kuvandid ja normid. Kuigi uued suhtlusvormid on võimaldanud positiivseid muutusi, on need samal ajal soodustanud ka vanade stereotüüpide ja diskrimineerivate hoiakute levikut. Meedias leviv misogüünia ja seksism mõjutavad otseselt arusaamu soorollidest ja võimujaotusest ühiskonnas, sealhulgas institutsioonides nagu kaitseväge. Kui meediapilt seob mehelikkuse jõu ja kontrolliga ning

naiselikkuse nõrkuse ja kõrvalrollidega, võib see tugevdada arusaama, et militaarstruktuurid "ei sobi" naistele, kujundades nii inimeste hoiakuid kui ka organisatsioonide norme ja ootusi. Kuigi digikeskkond on andnud naistele võimaluse oma häält rohkem kuuldavaks teha, on see samaaegselt võimaldanud misogüünial laialdaselt levida - alates varjatud tõrjumisest ja halvustavatest kommentaaridest kuni seksuaalse objektistamise ja ähvardusteni (Anzovino jt, 2018). Ka Eestis läbiviidud uuring tõi välja, et ajakirjandusmeedias ja sotsiaalmeedias lokkab varjatud ja otsest seksismi, s.h misogüüniat (Kaukonen jt, 2024). Mehi ja naisi kaldutakse jätkuvalt kujutama stereotüüpselt ja teineteisele vastandatuna (Kaukonen jt, 2024). Misogüünias on olulisel kohal ka füüsilisus. Kaukonen jt. (2024) andsid oma raportis ülevaate, et manosisuloojate sisus torkavad silma erinevad teemad, mille hulgas on ka füüsiline tervis.

Kuid lisaks ühiskonna ja meedia poolt kujundatavatele hoiakutele mõjutavad suhtumist naiste osalusse kaitseväes ka otsesed ja kaudsed kokkupuuted riigikaitsega. Erinevad uuringud näitavad, et inimesed, kellel on kaitseväega kokkupuude, suhtuvad naiste osalusse militaarmaailmas positiivsemalt. Tegevväelased pooldavad naiste sõjaväelist karjääri rohkem kui ühiskond tervikuna (Siplane, 2018). Samuti leidis Tulk (2022) oma bakalaureusetöös, et inimesed, kellel on endal või lähedastel kokkupuude kaitseväega, pooldavad võrdsust rohkem kui need, kellel kokkupuude puudub. Seda seisukohta toetab Ameerika Ühendriikides läbi viidud uuring, mille kohaselt mõjutab naiste otsust sõjaväega liituda nende pereliikmete teenistuskogemus – naised, kelle pereliikmed on teeninud kaitseväes, tunnevad suuremat toetust sõjaväeteenistusse astumiseks (Gaddes jt. 2019). Lisaks on uuringud näidanud arvamuste erinevust meeste seas, kellel on kokkupuude naistega riigikaitstes, ja nende seas, kellel seda kokkupuudet ei ole. Siplase (2018) töös selgus, et tegevteenijad, kellel puudub kokkupuude naistega, kalduvad rohkem arvama, et naised ei suuda teenistusülesannetega hakkama saada. Sarnasele tulemusele jõuti Rootsi kaitseväes (*Swedish Armed Forces*) läbiviidud uuringus, kus leiti, et naiskaitseväelasi aktsepteeriti enam nende meeste seas, kellel oli suurem vahetu kokkupuude naissoost teenistujatega (Ivarsson jt. 2005). Samas näitas Eesti meesajateenijate seas läbiviidud küsitlus, et kokkupuude naisajateenijate või naissoost ülemaga ei mõjuta meesajateenijate suhtumist naisajateenijatesse (Lina jt, 2024).

Naiste otsust liituda kaitseväega mõjutab oluliselt lähedaste toetus. Perekonna ja sõprade suhtumine võib mängida otsustavat rolli nii motivatsiooni kujunemisel kui ka ebakindluse tekkimisel. Eestis läbiviidud uuringus tõid naised esile, et nad peavad sõjaväelist karjääri oluliseks

ning tunnevad, et nende lähedased ja sõbrad neid toetavad, mis omakorda peegeldab ühiskonna positiivset suhtumist ja soodustab naiste panustamist riigikaitse (Siplane, 2020). Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringus selgus, et kuigi perekonna toetus andis naistele julgust liituda sõjaväega, võis just perekond olla ka ebakindluse allikas, mis tekitas kõhklosti sõjaväega liitumisel (Gaddes jt., 2019). See näitab, et perekonna arvamus omab suurt kaalu ning seda nii toetava kui takistava tegurina.

1.2 Rollid militaarorganisatsioonis

Kaasaegses kaitseväes ei piirdu naiste võimalused ainult füüsilist jõudu nõudvate ülesannetega, vaid nad saavad panustada ka mitmesugustesse spetsialiseeritud ja juhtimisalastesse rollidesse. Tänu kaitseväge struktuuri muutumisele ja laienevale ülesannete amplituudile on naiste integreerimine militaarvaldkonda muutunud järjest sujuvamaks. Tänapäeva kaitseväge organisatsiooniline struktuur on muutunud sarnasemaks tsiviilorganisatsioonidega, kus on kasvanud bürokratilike, teadus-tehnoloogiliste ja juhtimisalaste ametikohtade osakaal (Nuciari, 2018). Kuna naised on nendes valdkondades juba tsiviilühiskonnas laialdaselt esindatud, on nende integreerimine sõjaväelisse keskkonda muutunud sujuvamaks (Nuciari, 2018). See sarnasus ei avaldu aga üksnes struktuurilisel tasandil – ka naiste valikud militaarvaldkonnas on sageli motiveeritud võimalusega rakendada omandatud oskusi väljaspool kaitseväge. Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuring näitas, et üks oluline tegur naiste ametiala valikul sõjaväes oli just õpitavate oskuste ülekantavus tsiviilmaailma (Gaddes jt., 2019). Näiteks toodi välja, et juhul kui militaarkarjäär peaks katkema, võimaldavad omandatud teadmised ja kogemused jätkata tööalast tegevust tsiviilsektoris (Gaddes jt., 2019).

Sõjaväge struktuuris olevate ametikohtade tsiviliseerumise käigus tekkinud rollid, mis sarnanevad tsiviilametikohtadele ega nõua otseselt sõjalist tegevust, on kergemini täidetavad naistega, kuna tsiviilühiskonnas on üha enam naisi, kellel on keskmine või kõrge haridustase (Nuciari, 2018). Nuciari (2018) on oma töös toonud esile, et NATO riikides on naised peamiselt esindatud administratiivsetes rollides. Analüüsi kohaselt on naistele esmalt avatud peamiselt administratiivsed rollid, seejärel tehnilised ametikohad, näiteks logistikas, ning lõpuks võimalus töötada ka lahingutoetuse valdkonnas. Seega alustavad naised oma sõjaväekarjääri üldjuhul positsioonidelt, mis on lahinguväljast kõige kaugemal (Nuciari, 2018). Tulenevalt eelmainitud rollide iseloomust võimaldatakse naistele esmalt sisenemine sõjaväge keskastme ja kõrgema

keskastme positsioonidele, näiteks ohvitseride ja allohvitseridena (Nuciari, 2018). Alles seejärel hakatakse naisi värbama ka reakoosseisu (Nuciari, 2018). Samuti Ameerika Ühendriikides on naised endiselt rohkem esindatud administratiivsetes, meditsiinilistes ja muudes tugifunktsioonides, mis on vastandiks meestele, kes on pigem jalaväes, võtavad osa taktikalistest operatsioonidest ja remondivad varustust (Moore, B., 2020). Sarnast olukorda näeb ka Argentiinas, kus aastal 2010 moodustasid naised 10% kogu armee personalist ja nendest 42% olid ohvitserikorpuse erialaspetsialistid (õed, arstid, juristid) (Ministerio de Defensa de la Argentina, 2010, viidatud teoses: Badaró, 2014). Naiste osalemist erinevates rollides mõjutab ka nende füüsiline suutlikkus – näiteks Ameerika Ühendriikides suunatakse sõjaväelasi, kes ei läbi füüsilist testi, tihti administratiivsetesse ametitesse või eemaldatakse sootuks teenistusest (Gaddes jt, 2019).

Kaasaegne kaitsevägi vajab erineva tausta ja oskustega inimesi, sealhulgas naisi, kellele sageli omistatakse omadusi nagu kollektiivne tegutsemine, organiseeritus, distsipliin, lojaalsus ja koostöövõime (Titunik, 2000). Gustavseni (2013) kvalitatiivne uurimus Norra ajateenijate ja Ameerika Ühendriikide sõjaväelaste seas näitas, et meessoost teenistujad hindasid naiste osalemist relvajõududes valdavalt positiivselt, pidades neid väärtuslikuks osaks militaarstruktuurist (Gustavsen, 2013). Naised ei olnud nende hinnangul „võõrad“ ega „häirivad“ elemendid, vaid rikastasid üksuste toimimist omadustega nagu empaatiavõime, suhtlemisoskus ja solidaarne hoiak. Samuti on Eesti tegevväelased välja toonud, et naised tulevad oma tööülesannetega väga hästi toime, kuna neil on suurem motivatsioon ja kõrgem stressitaluvus (Siplane, 2018). Lisaks on uuringutest välja tulnud, et on mehi, kes eelistavad sooliselt segatud üksusi, kuna nende hinnangul loovad need positiivsema ja tasakaalukama töökeskkonna (Gustavsen, 2013). Samuti aitab naiste kohalolu vähendada liigset ropendamist ja labast käitumist, mis oli sagedamini omane ainult meestest koosnevatele rühmadele (Gustavsen 2013). Sarnaseid järeldusi toovad esile ka Sand ja Fasting (2016), kelle uuritud Norra õhuväe allohvitserid leidsid, et naiste osalemist kaitseväes hinnatakse oluliseks, kasulikuks ja positiivseks ning nende kaasamine ei avalda negatiivset mõju ei sõjaliste ülesannete täitmisele ega organisatsiooni üldisele toimimisele. Kui üksuses teenisid vaid meesajateenijad, esines nende hinnangul rohkem ebaküpsset ja mänglevat käitumist, samas kui naisajateenijate juuresolekul olid ajateenijad üldiselt pühendunumad ja distsiplineeritumad (Sand ja Fasting, 2016). Samuti on välja toodud naiste kasulikkus konfliktipiirkondades, kus naised suudavad kohalike elanikega tõhusamalt sotsiaalseid suhteid luua ning neile langeb väiksem kahtlus kohalike poolt (Ide, 2024).

Moore (2020) rõhutab, et naiste edukaks lõimumiseks kaitsevärke on vajalik pidev toetus nii tsiviil- kui ka sõjaväeliselt juhtkonnalt. Sama järeldus tuli ka Harvey (2019) uuringust (viidatud Hendel jt, 2024 teoses), kus nii mees- kui ka naissõjaväelased pidasid oluliseks sugudevahelist võrdsust ja naistele võrdsete võimaluste tagamist. Mitmed uuringud on näidanud, et just kõrgema auastmega mehed suhtuvad positiivsemalt naiste osalemisse kaitseväes (Ivarsson jt, 2005; Ivarsson, 2002, viidatud samas). See on märkimisväärne, kuna juhtivatel ametikohtadel olevatel isikutel on otsene mõju organisatsioonikultuuri kujundamisele, otsustusprotsessidele ning soolise võrdõiguslikkuse edendamisele. Juhtkonna suhtumine peegeldub aga ka värbamispraktikates. Norras läbiviidud uuring (Sand ja Fasting, 2016) tõi esile, et värbamiskampaaniad ei kajasta piisavalt kaitseväre mitmekesisist olemust ega erinevaid ametikohti, kus naised saaksid oma oskusi ja huve rakendada. Ka Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuring näitas, et värbamisprotsessis esinevad endiselt soostereotüübid: naised tundsid sagedamini kui mehed, et värbajatel on nende suhtes eelarvamusi ning neid ei julgustatud kandideerima teatud ametikohtadele pelgalt soo tõttu (Gaddes jt, 2019). Selline sooline eelarvamus ilmnes eriti ametikohtadel, mis olid hiljuti naistele avatud, viidates sellele, et traditsiooniliselt meestega seostatud rollidesse naiste kaasamine võib tekitada vastuseisu või kõhklusi (Gaddes jt, 2019). Lisaks rõhutati, et naisvärbajaid oli vähe ning naistele suunatud värbamistegevused olid puudulikud, mis võis naisi heidutada sõjaväega liitumast (Gaddes jt, 2019). Rohkemate naiste jõudmine juhtivatele ametikohtadele saadab samas selge sõnumi noorematele sõjaväelastele, et ka neil on võimalik sõjaväelises hierarhias edasi liikuda ning et sooline mitmekesisus on kaitseväes väärtustatud (Moore, 2020).

Üks keskseid arutelukohti sõjaväes on seotud naiste sobivusega lahinguüksustesse võrreldes tagalapõhiste rollidega. Naiste kaasamist militaarmaailma on raskendanud eelkõige kaitseväre maskuliinne kultuur ja ametialane segregatsioon (Moore, B., 2020). Ameerika Ühendriikides on naistel alates 2015. aastast lubatud osaleda lahingutegevuses ning alates 2016. aastast on nad hakanud integreeruma varasemalt ainult meestele avatud lahinguüksustesse (Moore, E., 2020). See areng on toonud fookusesse küsimuse naiste füüsilisest suutlikkusest täita samu ülesandeid kui meestel, ning sellest lähtuvalt ka füüsiliste standardite õiglusest ja vajalikkusest.

1.3.Kaitsevägi ja füüsiline võimekus

1.3.1 Üldine ülevaade

Naiste kaasamisel kaitsevärke on sageli arutatud füüsiliste võimete ja soorituse tähtsust. Kuna naised on üldiselt füüsiliselt nõrgemad, on see üks sagedasemaid argumente, mida esitatakse naiste osalemise vastu riigikaitstes. Nuciari (2018) toob oma töös esile kaks peamist põhjust, miks naised on hoitud eemale otsesest lahingutegevusest. Esimeseks põhjuseks on üksuse ühtekuuluvustunde vähenemine naiste kohalolu tõttu. Erinevad riigid on seda argumenti eri aegadel kas aktsepteerinud või ümber lükanud (Nuciari, 2018). Samas rõhutab McSally (2007), et väidetav ühtekuuluvustunde kadumine naiste kohalolu tõttu on sageli kasutatud ettekäändena ning sellel puudub teaduslik tõestus. Devilbiss (1985) tõi välja, et ühtekuuluvustunde ei pea tingimata olema vaid meestevaheline, vaid see võib tekkida ka meeste ja naiste vahel. Kui sõdurid jagavad üksteisega ühiseid ülesandeid ja kogemusi, siis võib tugev meeskonnatunne areneda sõltumata soost, luues usaldust ja koostööd, mis on oluline üksuse efektiivsuse tagamisel. Harrelli ja Milleri (1997) uuringust selgus, et sugu üksi ei mõjuta ühtekuuluvustunnet – seda määravad pigem muud tegurid, nagu näiteks tööalaste eesmärkide täitmine, juhtimine ja väljaõpe. Uuring, mis keskendus naiste integreerimisele Ameerika Ühendriikide sõjaväkke, näitas, et sugu mängib vähest rolli valmisolekus, ühtekuuluvustundes ja võitlusvaimus (Harrell ja Miller, 1997). Kui ühtekuuluvustunde vähenemine siiski ilmnes, oli see pigem seotud gruppides esinenud konfliktidega, mitte teenistujate sooga (Harrell ja Miller, 1997). Sellistes olukordades toodi struktuuriüksuses või organisatsioonis esile sugudevahelised erinevused, mis viisid sageli gruppide moodustumiseni soo alusel (Harrell ja Miller, 1997). Lisaks võisid ühtekuuluvust nõrgendada üksusesisesed suhted, mis tekitasid töös probleeme (Harrell ja Miller, 1997).

Teiseks põhjuseks, miks naised on püütud otsesest lahingutegevusest eemal hoida, on nende füüsiline nõrkus (Nuciari, 2018). Nii mehed kui naised peavad täitma ülesandeid sama töökoormusega, kuid naised peavad selleks pingutama suhteliselt suurema intensiivsusega (Greeves, 2015). Naistel on väiksem lihassmass, suurem rasvaprotsent ja madalam hapnikukandevõime, mistõttu on neil enamikel juhtudel füüsilist jõudu ja vastupidavust nõudvates sooritustes keerulisem konkureerida (Greeves, 2015). Lisaks on neil väiksem süda, kergema ehitusega luustik ning laiemad vaagnaluud, mis vähendab nende jõudu ja ülakeha tugevust (Fitriani jt, 2016). Lisaks on uuringud näidanud, et naiste vigastuste määr on kõrgem kui meestel (Friedl, 2005; Greeves, 2015). Kuid nii ajalooliselt kui tänapäeval on naised tõestanud nii oma lahingu- kui ka juhtimisoskusi (Fitriani jt, 2016). Antud

väidet kinnitavad erinevad uuringud, mis on näidanud, et naised suudavad täita tööülesandeid, sealhulgas füüsiliselt nõudlikke ülesandeid, sama hästi kui nende meessoost kolleegid. Devilbiss (1985) leidis, et keerulistes tingimustes, näiteks laagrites elamine treeningu või missiooni ajal, ei ole naistele rohkem keeruline kui meestele. Lisaks viidi USA-s läbi uuring, kus nii mees- kui naissõdurid pidid elama rasketes tingimustes ning ka naised olid aktiivsed erinevates tehnilistes erialades (Nuciari, 2018). Uuringu tulemused näitasid samuti, et keerulised keskkonnatingimused ja ööpäevaringsed töökohustused ei vähendanud töö efektiivsust ega tekitanud lisaprobleeme kui töö oli sooritatud naiste poolt (Nuciari, 2018). Tulemusi kinnitavad ka Harrell ja Miller (1997), kes leidsid, et naiste sooritus oli meeste omaga samal tasemel.

Paljudes armeedes kasutatakse üldfüüsilist testi füüsilise vormi taseme hindamiseks (Greeves, 2015). Füüsilised standardid on äärmiselt olulised, kuna need tagavad lahingu- ja missioonivalmiduse (Gaddes jt., 2019) ning aitavad vältida vigastusi (Greeves, 2015). Mitmetes riikides, sealhulgas Eestis, kehtivad meestele ja naistele erinevad füüsilise testi nõuded (Greeves, 2015; Gustavsen, 2013; Kaitseressursside Amet, 2023). Sellised erinevused võivad aga tekitada küsimusi seoses võrdse kohtlemise ja soolise võrdõiguslikkusega. Moore'i B. (2020) uuringust selgus, et mehed tunnevad rahulolematust, kuna naised nõuavad võrdset kohtlemist, samas kui juhid teevad neile teatavaid järeleandmisi, näiteks füüsiliste soorituste osas. Washington Times (2002) artikkel tõi samuti esile, et sõjaväeakadeemias õppivad mehed tundsid rahulolematust, kuna naised ei pidanud järgima samu nõudeid. Antud seisukohti kinnitasid Norra ajateenijad, kes pidasid soopõhiseid erinevusi füüsilistes standardites ebaõiglasteks ja leidsid, et kõik ajateenijad peaksid täitma samu nõudeid, kuna tööülesanded ja ootused on kõigile võrdsed (Gustavsen, 2013). Lisaks uskusid nad, et naised on võimelised täitma meestele seatud füüsilisi norme (Gustavsen, 2013). Antud erisused naiste ja meeste vahel tekitavad meeste seas frustratsiooni ja ebaõigluse tunnet, eriti olukordades, kus naissoost teenijad ei suuda füüsiliselt sammu pidada ning meeskaaslased peavad nende varustust kandma (Sand ja Fasting, 2016). Ameerika Ühendriikide sõdurid leidsid, et teenistuses on olulisem tagada naistele võrdsed võimalused, mistõttu ei peetud füüsiliste testide läbimist samadel alustel tingimata vajalikuks (Gustavsen, 2013). Sarnasele järeldusele jõudis ka Linehagen (2018), kelle järgi on naiste jaoks oluline, et neid võetaks kaitseväelastena, mitte kui naisi või naistest kaitseväelasi, ehk nad soovivad, et neid koheldaks meestega võrdselt. Kui USA sõduritelt küsiti, kas mehed ja naised peaksid füüsiliseks testiks treenima erinevalt, leidsid umbes pooled fookusgruppide osalejad, et see ei ole vajalik (Gaddes jt.,

2019). Kuigi naised ja mehed on füsioloogiliselt erinevad, on aastaid vaieldud, kas füüsilise testi lävendi peaks olema naistele ja meestele sama (Moore B., 2020). Ühiste füüsiliste standardite rakendamine ei ole ebarealistlik, kuna uuringud on näidanud, et sihipärased treeningprogrammid parandavad märgatavalt naiste füüsilist suutlikkust ja vähendavad sugupõhiseid erinevusi kehalises sooritusvõimes.

Kuna kaitseväes hinnatakse sooritust sageli kollektiivselt, on oluline tagada mitte ainult üksikisiku sooritus, vaid ka grupi sooritus (Nuciari, 2018). Uuringud on näidanud, et erinevad treeningmeetodid parandavad naiste füüsilist sooritusvõimet, võimaldades neil tõhusalt osaleda ka keerukamates sõjalistes rollides, ilma et nende võimekus jääks meeste omale alla (Friedl, 2005). Treeningprogrammid peaksid olema olulisel kohal kuna näiteks USA-s kukub füüsilisest testist läbi 40% naisi võrreldes 7% meestega. Kraemer jt (2001) kasutasid oma uurimuses erinevaid jõutreeningu programme, et eristada erinevate treeningute mõju kehalisele sooritusvõimele. Tulemused näitasid, et jõutreening parandas naiste kehalist võimekust kuue kuu jooksul ning tulemused sõltusid treeningprogrammi spetsiifisusest (näiteks harjutuste valikust ja liikumiskiirusest) (Kraemer jt 2001). Lisaks vähenesid pärast jõutreeningut soopõhised erinevused kehalises sooritusvõimes, mis rõhutab taolise treeningu olulisust füüsiliselt nõudlikes ametites (Kraemer jt 2001). Mõnes üksuses on kasutusele võetud treeningprogrammid, mis aitavad teenistujatel parandada oma füüsilist võimekust. Näiteks näitas USA-s tehtud uuring, et nii mehed kui ka naised, kes ei vasta füüsilise vormi nõuetele, peavad läbima eraldi programmi (Gaddes jt., 2019). Feigel jt. (2024) uurisid oma töös, millised omadused aitavad meestel ja naistel edukalt sooritada militaarseid füüsilisi teste, mis hõlmavad rasket tõstmist, lohistamist, lükkamist, viskamist ja koormate kandmist. Uuringus vaadeldi muutuvaid tegureid, nagu keha koostis, üla- ja alakeha lihasjõud, maksimaalne jõud ja aeroobne võimekus, ning mittemuutuvaid tegureid, nagu sugu, vanus ja pikkus (Feigel jt. 2024). Tulemused näitasid, et muutuvaid tegureid saab paremini kasutada füüsilise testi läbimise ennustamiseks kui mittemuutuvaid omadusi (Feigel jt. 2024). Seetõttu võiks spetsiaalne jõutreening, eriti ülakehale keskenduv, parandada naiste edukust lahingüksuse ülesannetes ja suurendada nende võimalusi füüsilise testi läbimiseks.

Samuti mängib füüsiline võimekus olulist rolli sõjaväelise karjääri kujunemisel, eriti juhul, kui soovitakse jõuda kõrgematele ametikohtadele. Kuigi naisi hinnatakse juhtpositsioonidel üldiselt positiivselt, võivad nad sõjaväelise karjääri kujundamisel siiski silmitsi seista mitmete

takistustega. Näiteks on leitud, et kuigi naissoost juhte ei peeta otseselt vähem kompetentseks, võivad alateadlikud soostereotüübid, nagu kuvand emotsionaalsusest, mõjutada nende hindamist ja edutamisevõimalusi (Looney jt, 2004). Sageli eelistatakse edutamisel just neid teenistujaid, kellel on varasem kogemus lahinguüksustes (Moore, B., 2020). Kuna naistel on sellistes rollides teenimise võimalused olnud piiratumad, võib see piirata nende edasijõudmist ja kaitseväes püsimist (Moore, E., 2020). Samuti rõhutab Gaddes jt (2019), et head füüsilise testi tulemused toetavad karjääri edenemist, samas kui kehvad tulemused võivad selle arengut takistada. Beynon (2021) lisab, et füüsilise soorituse tase on eriti oluline just lahinguüksustes – kõrged tulemused avavad ukse sõjakoolidesse ja suurendavad edutamisevõimalusi, aidates seeläbi kaasa karjääriedule. Kuigi mehi peetakse füüsiliselt võimekamaks, on siiski on alates 2000. aastast kasvanud nii naissoost kindralite arv kui ka naiste osakaal vanemallohvitseride seas (Moore, E., 2020).

1.3.2 Suhtumine naistesse maskuliinses keskkonnas

Kaitseväge on traditsiooniliselt peetud väga mehelikuks keskkonnaks, kus oluline roll on füüsilisel jõul, vastupidavusel ja valmisolekul riskida. Sellises arusaamas nähakse head sõdurit sageli kui tugevat ja maskuliinset meest. Kui naised sellesse ruumi sisenevad, võib osa mehi seda tajuda ohuna, sest see seab kahtluse alla senise arusaama, et sõjavägi on meeste ala. Nagu Goldstein (2018) kirjeldab, tunnevad mõned mehed, et nende identiteet ja positsioon põhinevad mehelikkusel, mis eeldab üleolekut naiselikkuse suhtes. Kui naised suudavad täita samu rolle või ülesandeid, mida mehed, asetab see meheliku identiteedi küsimärgi alla ning võib tajutud võimupositsiooni kõigutada. Füüsiline võimekus ei ole siin ainult praktiline oskus, vaid ka viis, kuidas hinnatakse, kes sobib kaitsevärke ja kellel on seal „õigus“ olla. See mõjutab omakorda ka seda, kuidas mehed suhtuvad naistesse oma üksuses.

Kanada armee liikmete seas läbiviidud uuring näitas, et naissoost teenistujad hindavad end sõduritena madalama enesetõhususega kui mehed, eriti sõdurioskuste ja lahingurollide sobivuse osas (Wood ja Charbonneau, 2018). Uuring rõhutas, et füüsiline suutlikkus ja selle tajumine mõjutavad oluliselt sõdurite enesetunnet ja enese positsioneerimist kaitseväes. Kuna sõjaväelise identiteedi keskmes on endiselt füüsiline tugevus ja sõdalase kuvand, võib see mõjutada ka meeste suhtumist naistesse, eriti füüsiliselt nõudlikes ametikohtades. Siinkohal kirjeldatakse sõdalast, kui emotsionaalselt ja füüsiliselt vastupidavat, truud ja julget inimest, kes omab head taktikalit oskust

ning on sihikindel missiooni täitmisel (Dunivin, 1994; Winslow, 2001). Uuringud on näidanud, kuidas mehed suhtuvad naiste osalusse sõjaväes erinevatel positsioonidel. Sand ja Fastingu (2016) uurimuses tõid teenistujad välja, et naiste osalemine eriüksustes on kõrgete füüsiliste nõuete tõttu praktiliselt võimatu. Antud uuringus andsid meesallohvitserid ülevaate nii enda kui ka oma meeskolleegide ning erinevate ametikohtadega seotud füüsilisest vormist (Sand ja Fasting, 2016). Nende hinnangul on allohvitseri töö teostatav ka füüsiliselt vähem võimekate inimeste poolt, kuna töös mängivad olulisemat rolli muud oskused (Sand ja Fasting, 2016). Samas rõhutasid nad, et militaartöötajad peaksid üldiselt olema heas füüsilises vormis sõltumata oma ametikohast, sest füüsiline võimekus on tihedalt seotud sõjaväelase identiteedi ja valmisolekuga täita ootamatuid või nõudlikke ülesandeid (Sand ja Fasting, 2016). Antud füüsilise võimekuse ülevaate põhjal võib järeldada, et selles ametipositsioonis ei ole füüsiline vorm määrava tähtsusega ning intervjueeritavate seas võis olla nii füüsiliselt võimekamaid kui ka vähem võimekaid isikuid.

Uuringud on näidanud, et sõjalises süsteemis sees olevad mehed võivad olla kriitilisemad naiste osalemise suhtes ametikohtadel, kus füüsiline võimekus on kesksel kohal. Näiteks Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringus võrreldi West Pointi kadettide, reservohvitseride väljaõppes osalevate (ROTC) kadettide ja tsiviilülikoolide tudengite hoiakuid naiste teenimise suhtes erinevates sõjaväelistes ametites. Tulemused näitasid, et nii kadettide kui tsiviilülikooli tudengite seas on kõrgem toetus naiste teenimisele tugitegevustega seotud ametikohtadel, nagu kontoritöö või mehhaanika (Matthews jt, 2009). Toetus naiste osalemisele võitlusrollides oli madal: vaid 10,3% West Pointi meesvastajatest leidis, et naised peaksid saama teenida lähivõitluse sõduritena, võrreldes ROTC kadettidega, kelle seas toetas seda mõtet 18,2% (Matthews jt, 2009). Tsiviilisikute hulgas oli toetus oluliselt suurem, ulatudes 43,5%ni, mis viitab võimalusele, et sõjalises keskkonnas tegutsevad mehed võivad olla teadlikumad füüsilistest nõuetest ja väljakutsetest ning seetõttu kriitilisemad naiste osalemise suhtes füüsilist jõudu nõudvates ametites. Tulemused on ka näidanud, et pikem teenistuskogemus võib mõjutada suhtumist naistesse negatiivselt (Ryan, 2008).

Sarnast seost füüsilise võimekuse tajumise ja soorollide ootustega on täheldatud ka teistes kultuurikontekstides. Näiteks Hiinas läbiviidud uuringus näidati, et soostereotüübid ja füüsilise võimekuse tajumine on omavahel tihedalt seotud: inimesi hinnati "mehisemaks" või "naiselikumaks" sõltuvalt nende tegevuse vastavusest traditsioonilistele soolistele ootustele (Liu jt, 2023). Mehi, kes tegelesid mehlikeks peetavate spordialadega nagu jalgpall, hinnati

mehisemaks, samas kui naised, kes murdsid soostereotüüpe, näiteks mängides korvpalli, tajuti vähem naiselikena (Liu jt, 2023). Lisaks viitasid tulemused sellele, et stereotüüpidest kõrvalekalduvaid isikuid hinnati sageli vastassoo omaduste järgi, mis viitab tugevale kognitiivsele konfliktile (Liu jt, 2023). Sellised tulemused kinnitavad, et ootused füüsilise võimekuse ja soorollide suhtes võivad kujundada hoiakuid ka sõjalises kontekstis, mõjutades näiteks meeste suhtumist naiste osalemisse kaitseväes.

1.4 Naised Eesti kaitseväes

1.4.1 Üldine ülevaade

Alates 2013. aastast on naistel võimalik astuda vabatahtlikult ajateenistusse ning alates 2018. aastast on naistel võimalus teenida kõikides väeosades (Riigikaitsearengu kodulehekül, i.a). Ajateenistusse saavad kandideerida 18–27-aastased vähemalt põhiharidusega naised (Kaitseressursside Ameti kodulehekül, 2023). Naistel on ajateenistuses mõned erisused võrreldes meestega. Pärast teenistusse asumist on naistel õigus 90 päeva jooksul teenistusest loobuda (Kaitseressursside Ameti kodulehekül, 2023). Naine, kes on varasemalt ajateenistusest loobunud, võib esitada taotluse teenistusse astumiseks uuesti. Kuid juhul, kui naine alustab teenistust teistkordse avalduse alusel, ei ole tal enam õigust loobuda, ning teenistuskohata mitteilmumise korral ei anta uut võimalust (Kaitseressursside Amet, 2023). Ajateenistuse läbinud naised saavad teenida kõikides väeosades (Riigikaitsearengu kodulehekül, i.a), neile määratakse samuti sõjaaja ametikoht reservüksustes ning neil on kohustus ilmuda õppekogunemistele või mobilisatsiooni korral teenistusse tulla (Kaitseministeerium, 2017). Selline ühtne väljaõppe süsteem tagab soolise võrdsuse ning loob kõigile ajateenijatele võrdsed võimalused omandada vajalikke oskusi ja teadmisi.

Naistel on võimalus peale ajateenistuse lõppu jätkata karjääri Kaitseväes. Näiteks saavad naised jätkata õpinguid Kaitseväe Akadeemias, kus on võimalik omandada ohvitseri auaste (Naisedvormi kodulehekül, i.a). Alternatiivina on võimalik jätkata tegevteenistust erinevatel ametikohtadel kaitseväes (Naisedvormi kodulehekül, i.a). Kaitseressursside Amet rõhutab, et Kaitseväes ei ole ameteid, mis oleks naistele soo tõttu piiratud või eelistatud (Naisedvormi kodulehekül, i.a). Soolaste piirangute puudumine on oluline, kuna see toetab kaitseväe mitmekesisust, suurendab naiste kaasamist ning tagab võrdsed võimalused.

Naiste osakaal ajateenistuses on väga väike, moodustades ligikaudu 1% kogu ajateenijate arvust (Kiili, 2017 ja Lina jt, 2024). 2023. aasta seisuga on Eestis kokku 314 tegevväelast, ajateenistuse läbinud naise on 246 ning kaitseväekohustuse võtnud naise on 609 (Kaitseministeerium, 2024). Aastal 2023 astus ajateenistusse 42 naist ning sõjaaja ametikohale määrati 28 naist (Kaitseministeerium, 2024).

1.4.2 Naiste värbamine kaitseväkke

Teavitustöö mängib olulist rolli teadlikkuse tõstmisel ja käitumisharjumuste kujundamisel erinevates valdkondades. Mitu uuringut on toonitanud, et teadlikkuse suurendamine on oluline ühiskonnas laiemalt, aga ka organisatsioonisiselt nii meeste kui naiste seas. Oluline on keskenduda eeskätt hoiakute muutmisele, kuna naiste kaitseväkke kaasamise suurimaks takistuseks on hoiakud naiste suhtes militaartegevustes (Kiili, 2017). Lisaks teavitustööle rõhutab Kiili (2017) oma töös eelteadmiste tähtsust, tuues esile, et naised astuvad ajateenistusse sageli juba varasemate teadmiste baasil. Aas (2019) leidis oma magistritöös, et teadlikkust on vaja tõsta kaitseväelaste seas seoses soolise võrdsuse ja sooperspektiivi küsimustes. 2017. aastal tõid tegevväelased valdkonna edendamise soovitusena esile teavitustööd, sealhulgas teavitused meestele ja laiemale ühiskonnale (Siplane, 2020). Teadlikkuse tõstmine ja eesmärgipärane teavitustöö on seega olulised sammud, mis aitavad luua positiivse keskkonna naiste osaluseks riigikaitstes, mis ei jää ainult teooriaks, vaid viib muutusteni praktikas. Teiste riikide kogemuste põhjal võib järeldada, et naiste osaluse suurendamine on võimalik, kui sellega süsteemselt ja järjepidevalt tööd teha (Kiili, 2017).

2017. aastal alustas Kaitseväge suurema teavitustegevuse plaaniga, mille eesmärk oli soodustada naiste suuremat osalemist kaitseväeteenistuses, mis omakorda tagaks Kaitseväele laiemad värbamisvõimalused (Kaitseministeerium, 2017). Eesmärgi saavutamiseks plaaniti rakendada järgmisi meetmeid: teavitustegevustega muudetakse ühiskondlikke hoiakuid naiste kaitseväeteenistuse suhtes; suurendatakse naiste teadlikkust teenistuse võimalustest; naissoost ajateenijad saavad teenida kõigis reservüksusi ettevalmistavates väeosades; sõjalise eriala määramisel arvestatakse võrdselt meeste ja naiste motivatsiooni ning füüsilisi ja vaimseid eeldusi; tagatakse naissoost ajateenijatele sobivad teenistustingimused ja kohandatakse varustust; regulaarselt küsitakse tagasisidet, et tuvastada takistusi naiste teenistuses osalemisel (Kaitseministeerium, 2017). Poliitika on jõustunud ja selle raames on ellu viidud mitmeid

teavitustegevusi, mille eesmärk on tõsta naiste teadlikkust ning suurendada nende kaasatust kaitsevätegevustesse. Need algatused hõlmavad erinevaid tegevusi, nagu teabepäevad ja töövarjupäevad, mille kaudu naised saavad tutvuda kaitseväe tegevuse, väljaõppe ja karjäärivõimalustega. 2023. aastal korraldati naistele suunatud teabepäev, mille eesmärk oli tutvustada osalejatele ajateenistuse erinevaid aspekte (Naisedvormi kodulehekül, i.a). Teabepäeva raames anti põhjalik ülevaade 8–11 kuud kestvast väljaõppest, kaitsevärke astumisega kaasnevatest kohustustest, ajateenistuse läbinud naiste kogemustest, varustusest ning võimalikest karjäärivõimalustest Kaitseväes (Naisedvormi kodulehekül, i.a). 2024. aastal said töövarjupäevadel osalejad võimaluse jälgida ja osaleda tegevustes näiteks õhutorjepatjaljonis ja logistikapatjaljonis (Naisedvormi kodulehekül, i.a). Töövarjupäevade käigus saavad noored naised praktilise kogemuse, osaledes ajateenijate ja tegevväelaste igapäevastes ülesannetes. Kaitseressursside Amet rõhutab, et osalejad peavad olema valmis panustama 12 või 24 tunni jooksul kõikidesse tegevustesse, mida ajateenijad ja tegevväelased ette võtavad (Naisedvormi kodulehekül, i.a). Lisaks on alates 2023. aastast gümnaasiumis kohustuslik „Riigikaitse“ teoreetiline kursus, mis viib rohkem teadmisi ka noorte tütarlasteni (Kaitseressursside Ameti koduleht, 2024). Sellised kogemused võivad aidata suurendada teadlikkust ja huvi naiste osalemise vastu kaitseväes.

Kaitsevägi on edendanud naiste osalust ajateenistuses, kasutades selleks erinevaid meediavahendeid, sealhulgas televisiooni. Näiteks on Eesti Rahvusringhääling (ERR) eetrisse toonud erisaate „Naised Vormi,“ mis tutvustab naiste tegevusi ja võimalusi kaitseväes (Eesti Rahvusringhäälingu kodulehekül, 2021). 2016. aastal avati Facebookis grupp „Naised riigikaitstes“ (Kaitseministeerium, 2017), mis on tänaseni aktiivne.

Eestis läbiviidavad värbamiskampaaniad on leidnud ka kriitikat. Basting (2019) leidis oma bakalaureusetöös, et värbamis- ja kampaaniaplakatitel kujutatakse vähe naisi ning paljudel juhtudel oli kasutatud piltidel ühte ja sama naist. Autor tõi välja, et naine oli plakatitel esitatud pigem madalamas võimupositsioonis, ema ja partneri rollis ning välja oli toodud naiselikud elemendid (Basting, 2019). Selline kujutamine võib kinnistada soostereotüüpe ning jätta mulje, et naiste roll kaitseväes on piiratud. See omakorda võib vähendada naiste huvi ajateenistuse vastu ning takistada nende laiemat kaasamist kaitsevärke.

1.5 Uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Eestil on reservarmeel põhinev riigikaitse ning arvestades riigi geograafilist asukohta ning väikest rahvaarvu on oluline kaasata kaitsevärke motiveeritud inimesi, et tagada riigikaitse valmisolek. Kaitsevõimekuse tagamiseks on vaja suurendada reservväelaste hulka, mis eeldab ka naiste suuremat kaasamist, aidates mitmekesistada oskusi ja tugevdada ühiskonna üldist kaitsetahet. Militaarstruktuurid on muutunud naiste kaasamisele avatumaks kuna ei keskendu enam üksnes lahingülesannetele ning kasvanud on bürokratlike, teadus-tehnoloogiliste ja juhtimisalaste ametikohtade osakaal (Nuciari, 2018). Seetõttu ei peaks naiste osalemist kaitseväes enam piirama traditsioonilised arusaamad sõjaväeteenistusest, kuna kaasaegne kaitsevägi pakub mitmesuguseid rolle, kus erinevad oskused ja pädevused on võrdselt väärtuslikud.

Naisajateenijad teenivad aega koos meesajateenijatega ja arvestades, et naisajateenijate osalus on 1%, siis on tõenäoline, et naisajateenija teenib kogu perioodi vältel valdavalt meessoost ajateenijate keskel. Seejuures on oluline meesajateenijate suhtumine ja hoiak naisajateenijatesse, et naised tunneksid end kaasatuna, väärtustatuna ning võrdsetena. Naisajateenijate kogemus mõjutab nende kuuluvustunnet, enesekindlust ja suhtumist ajateenistusse – positiivne kogemus julgustab rohkem naisi osalema, samas kui negatiivne võib heidutada. See omakorda kujundab ühiskondlikke hoiakuid ja kaitseväge mainet, mõjutades naiste edasist kaasamist ajateenistusse. Seetõttu on oluline uurida meesajateenijate suhtumist naisajateenijatesse ja tegureid, mis mõjutavad meesajateenijate hoiakuid.

Eestis on uuritud meesajateenijate suhtumist naisajateenijatesse ja tulemused on näidanud pigem positiivset hoiakut nii teenistuse alguses kui teenistuse lõpus (Peiponen, 2023). Kuid teenistuse jooksul muutuvad meesajateenijate hoiakud ja suhtumine ning tõusutrendis on arvamus, et naised peaksid teenima pigem tagalas ja toetavates ülesannetes ning naised ei peaks üldse ajateenistuses osalema (Peiponen, 2023, Lina jt, 2024). Erinevates riikides on uuritud militaarvaldkonnas tegutsevate meeste hoiakuid naiste suhtes ning näiteks Ameerika Ühendriikides on leitud, et mida riskantsem on sõjaline roll, seda vähem aktsepteeritakse ja tunnustatakse naiste osalust selles (Matthews jt, 2009). Füüsiline võimekus on üks keskseid teemasid naiste kaasamise aruteludes kaitseväes, kuna see on tihedalt seotud nii teenistuse nõudmistega kui ka meeste ja naiste võrdse kohtlemise küsimusega. Füüsilise võimekuse piirangud ning madalam agressiivsustase on olnud üheks peamiseks põhjenduseks, miks naisi on ajalooliselt eemal hoitud otsesest lahingutegevusest

(Nuciari, 2018). Lisaks on uuringud näidanud, et meesajateenijate seas esineb rahulolematust seoses sellega, et kuigi naised nõuavad võrdset kohtlemist, tehakse neile teatavaid järeleandmisi, näiteks füüsiliste soorituste osas (Moore, B., 2020). Seetõttu on oluline uurida meesajateenijate suhtumist naisajateenijatesse võttes arvesse subjektiivset füüsilist võimekust.

Töö eesmärk on selgitada välja, kuidas meesajateenijate teenistuskogemus ja enesehinnanguline füüsiline võimekus on seotud nende hoiakutega naisajateenijate osaluse suhtes ajateenistuses. Varasemates uuringutes ei ole käsitletud, kuidas meesajateenijate subjektiivne füüsiline võimekus mõjutab nende suhtumist naisajateenijatesse, mistõttu püüab käesolev töö seda lünka täita.

Uurimisküsimused:

1. Kuivõrd teenistuse alguses meesajateenijate eelarvamused naiste osalusest ajateenistuses sõltuvad meesajateenijate füüsilisest võimekusest?
2. Kuidas on teenistuse lõpus meesajateenijate teenistuskogemus ja enesehinnanguline füüsiline võimekus seotud nende suhtumisega naiste osaluse ajateenistuses?
3. Kuivõrd enesehinnanguline füüsilise vormi muutus ajateenistuses kujundab ümber suhtumist naissoost ajateenijatesse?

2. MEETOD JA VALIM

2.1 Andmed

Uuritavaks sihtrühmaks on meesajateenijad, kes teenisid aega ajavahemikus 2022–2023. Analüüsis on kasutatud kaitseväe inimressursi kompleksuuringu küsitlusandmeid. Kaitseväe inimvara kompleksuuring on igal aastal läbi viidav uuring ajateenijate seas, mille eesmärk on koguda ja analüüsida hoiakuid ja kogemusi, et parendada väljaõpet, juhtimist ja kaitsevaldkonna arengut. Ajateenijaid küsitletakse teenistuse alguses ja lõpus. Uuringut viivad läbi koostöös Tartu Ülikool ja Kaitseväe Akadeemia. Osalemine on vabatahtlik ja anonüümne, andmeid töödeldakse koondatud kujul ning nende kasutamine väljaspool kaitseministeeriumi valitsemisala toimub vaid kaitseväe kooskõlastusel (Kaitseväe Akadeemia, 2024). Uuringul on Tartu Ülikooli eetika komitee luba nr 356/M-20 (20.12.2021).

Ajateenijate kompleksuuringu andmetele ligipääsemiseks on autor allkirjastanud andmekasutuskokkuleppe ning Kaitseväe Akadeemia ja Tartu Ülikool on saatnud antud töö raames vaid vajalikud andmed.

Käesolevas töös on kasutusele võetud küsimuste plokk, mis käsitleb ajateenijate arvamusi naiste kaasamise kohta kaitseväkke. Lisaks kasutatakse andmeid, mis on seotud ajateenijate subjektiivse füüsilise võimekuse, kokkupuutega naisajateenijate ja naisülematega ning vastaja sotsiaaldemograafiliste taustateguritega. Uurimuses rakendatakse kvantitatiivset analüüsimeetodit ning andmete töötlemiseks on kasutatud programme IBM SPSS Statistics ja RStudio.

Töö koostamisel on kasutatud tehisintellekti (ChatGPT) abi järgmiselt:

- Kasutatud kirjanduse ülevaate koostamisel – enamasti anti tehisintellektile artiklite tekst ning paluti koostada APA-stiilis viide;
- Allikate otsimisel – vähesel määral, kui autor soovis kindlale näitele leida sobiva viite;
- Keerulisemate lausete ja lõikude tõlkimisel – vähesel määral;
- Keerulisemate allikate esmaseks mõistmiseks ja nende sobivuse hindamiseks – vähesel määral. Juhul, kui autoril oli keeruline mõista teadusartiklit, paluti tehisintellektil koostada kokkuvõtte, tõlge ja tuua välja olulisemad punktid. Sobivuse korral töötas autor allikaga iseseisvalt edasi;
- Teksti toimetamisel – kogu töö tekst on lausetena esitatud tehisintellektile keeleliseks korrigeerimiseks;

- Andmeanalüüsi koodi koostamisel – suurem osa andmeanalüüsides viidi läbi SPSS-is, kus AI-d ei kasutatud. Regressioonanalüüsid ning üksikud muud analüüsid viidi läbi R-is, kus kood koostati tehisintellekti abil.

Tehisintellekti kasutamine põhines teadlikul ja kriitilisel hindamisel, vältimaks ebausaldusväärse või ebatäpse info kaasamist töösse.

2.2 Tunnused

Esimese analüüsiplokina on töös kasutatud füüsilise võimekuse andmeid. Küsitluse esimesest ja teisest voorust on valitud kaks tunnust: „Milliseks hindate oma füüsilist vormi/kehalist võimekust enne ajateenistusse astumist?“ (kajastab vastaja subjektiivset hinnangut ajateenistuse alguses) ning „Kuidas Te hindate oma füüsilist vormi/kehalist võimekust käesoleval hetkel?“ (kajastab hinnangut ajateenistuse lõpus). Vastusevariandid on töö käigus ümber kodeeritud kolmeks tasemeks: „halb/üsna halb“, „keskmine“ ning „hea/üsna hea“, ühendades sarnase tähendusega vastused.

Töös on analüüsitud subjektiivse füüsilise vormi muutust teenistuse jooksul, kasutades eelnevalt nimetatud tunnuseid. Muutuse kirjeldamiseks loodi uus tunnus, mille koostamisel võeti aluseks nende tunnuste originaalväärtused. Uus tunnus jagas vastajad kolme gruppi:

- „Muutus paremaks“, kui hinnang füüsilisele vormile paranes,
- „Muutus halvemaks“, kui hinnang halvenes,
- „Jäi samaks“, kui hinnang ei muutunud.

Lisaks on küsitluse teisest voorust kasutatud kahte tunnust. Esimene neist on: „Kas Teil on ajateenistuse vältel tulnud ette ebameeldivusi nõrga füüsilise võimekuse pärast?“, mille vastusevariandid on töö käigus ümber kodeeritud kolmeks kategooriaks: „üldse mitte“, „vahetevahel“ ning „üsna sageli/pidevalt“, ühendades sarnase sisuga vastused. Teine tunnus puudutab füüsilist motivatsiooni: „Palun hinnake 5-pallisel skaalal, kui võrd motiveeris Teid kaitsevärke/ajateenistusse panustama: võimalus parandada füüsilist vormi.“ Vastused on grupeeritud kolmeks tasemeks: „ei motiveerinud üldse/motiveeris vähe“, „motiveeris mõõdukalt“ ning „motiveeris tugevalt/motiveeris väga tugevalt“.

Teise analüüsiplokina on vaatluse all ajateenijate suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses ning kokkupuude naisajateenijate ja naisülematega teenistuse jooksul. Analüüsis on kasutatud järgmisi tunnuseid küsitluse esimesest ja teisest voorust: „Milline on Teie suhtumine naiste

ajateenistusse?"; „Millistel ametikohtadel ja üksustes võiksid Teie arvates naised kaitseväes teenida?"; „Järgnevalt esitatakse Teile erinevaid eelarvamusi ja uskumusi, mida on toodud välja naiste ajateenistuses osalemise poolt või vastu.“, mille väited on:

- Naiste vabatahtlik osalemine ajateenistuses suurendab meesajateenijate motivatsiooni panustada ajateenistusse - väide on lühendatud väiteks „Meesajateenijate suurem motiveeritus“;
- Naisajateenijate osalemine ajateenistuses muudab väljaõppe keerulisemaks – väide on lühendatud väiteks „Keerulisem väljaõpe“;
- Meeste ja naiste ühine ajateenistus tekitab probleeme ajateenijate igapäevases elukorralduses (majutus, pesemine, tualett jms) – väide on lühendatud väiteks „Probleemid igapäevases elukorralduses“;
- Meeste ja naiste ühine ajateenistus tekitab probleeme ajateenijate vahelistes suhetes – väide on lühendatud väiteks „Probleemid ajateenijate omavahelistes suhetes“;
- Naiste osalemine ajateenistuses parandab üksuses ajateenijate omavahelist suhtlemiskultuuri – väide on lühendatud väiteks „Ajateenijate omavaheline suhtlemiskultuuri paranemine“;
- Meeste ja naiste ühise ajateenistuse puhul võib tekkida nii nais- kui meesajateenijate ebavõrdse kohtlemise oht – väide on lühendatud väiteks „Nais- ja meesajateenijate ebavõrdse kohtlemise oht“;
- Riigikaitseesse panustamise tõhusus ei sõltu isiku soost. Väide on jäetud algsele kujule.

Tunnuseid „Milline on Teie suhtumine naiste ajateenistusse?“ ning „Millistel ametikohtadel ja üksustes võiksid Teie arvates naised kaitseväes teenida?“ on analüüsis kasutatud nii eraldi kui ka koondtunnusena. Vastajad on selle põhjal jaotatud kahte rühma – võrdsust pooldava ja võrdsust mittepooldava hoiakuga ajateenijad. Tunnusel „Milline on Teie suhtumine naiste ajateenistusse?“ on vastusevariant „Naised võivad vabatahtlikult ajateenistuses osaleda“ jäetud mõlemasse uude tunnusesse. Antud vastusevariandi valinud jagunesid kaheks vastavalt sellele, kuidas nad vastasid küsimusele „Millistel ametikohtadel ja üksustes võiksid Teie arvates naised kaitseväes teenida?“. Uued koondtunnused on järgnevad:

- Naiste võrdset osalust toetav – kokku on kodeeritud vastusevariandid „Ajateenistus võiks olla naistele kohustuslik“ või „Naised võivad vabatahtlikult ajateenistuses osaleda“ ning „Naised võiksid võrdselt meestega teenida kõikides üksustes ning ametikohtadel“
- Naiste võrdset osalust mittetoetav - kokku on kodeeritud vastusevariandid „Naised ei peaks osalema ajateenistuses“ või „Naised võivad vabatahtlikult ajateenistuses osaleda“ ning „Naised võiksid teenida pigem tagalas ja teistes toetavates funktsioonides“

Töös on vaadatud, kas meesajateenijate suhtumine naiste osalusse ajateenistuses muutus positiivselt või negatiivselt. Selleks on võetud tunnus „Millistel ametikohtadel ja üksustes võiksid Teie arvates naised kaitseväes teenida?“. Vastusevariant „Võrdselt meestega kõikides üksustes ja ametikohtadel“ on kajastatud kui positiivset vastust ning „Pigem tagalas ja toetavates funktsioonides“ on võetud kui negatiivset vastusevarianti. Autor lõi uued tunnused:

- Suhtumise muutus positiivses suunas – ajateenijad, kes teenistuse alguses vastasid, et naised võiksid teenida pigem tagalas ning teenistuse lõpus muutsid oma arvamust, et naised võiksid teenida meesega võrdselt.
- Suhtumise muutus negatiivses suunas – ajateenijad, kes teenistuse alguses arvasid, et naised võiksid teenida võrdselt meestega kõikides üksustes ja ametikohtadel, kuid muutsid oma arvamust teenistuse lõpus, et naised võiksid olla pigem tagalas.
- Suhtumine jäi samaks – positiivne – Nii teenistuse alguses, kui lõpus hoidsid noormehed hoiakut, et naistel võiks olla võrdne võimalus koos meestega teenida kõikides üksustes ning ametikohtadel.
- Suhtumine jäi samaks – negatiivne – Ajateenijad olid meelestatud nii teenistuse alguses, kui lõpus, et naised võiksid teenida pigem tagalas ja teistes toetavates funktsioonides“.

Lisaks on analüüsi võetud küsitluse teise vooru tunnused „Kas teenistuse jooksul teenisite ühes jaos või meeskonnas koos naissoost ajateenija(te)ga?“ ning „Kas ajateenistuse jooksul oli Teie ülemate või instruktorite hulgas naissoost tegevälasi?“.

2.3 Analüüsimeetod

Käesolevas lõputöös kasutatakse 2022/2023. aasta kõikide kutsete andmeid, mis on kogutud nii ajateenistuse alguses kui ka lõpus. Analüüsi on kaasatud ainult need meesajateenijad, kes osalesid mõlemas küsitlusvoorus. Kokku on analüüsitud 2460 ajateenija vastuseid.

Andmeanalüüsis on kasutatud nii kirjeldavat statistikat kui ka rühmade lõikes tehtud võrdlusi. Esmalt antakse ülevaade vastajate hoiakutest, kasutades protsentuaalseid jaotusi. Seejärel võrreldakse hoiakuid erinevates rühmades: enesehinnanguline füüsiline võimekus, motivatsioon panustada füüsilise arengu tõttu, füüsilise võimekuse tõttu kogetud ebameeldivused ning kokkupuude naisajateenijate ja naisülematega. Seoste hindamiseks on kasutatud Spearman hii-ruut testi.

Viimaks on analüüsis kasutatud logistilist regressioonanalüüsi, et uurida, millised tegurid ennustavad meesajateenijate toetust naiste osalemisele ajateenistuses. Sõltuva muutujana on kasutatud hoiakut (pooldab vs ei poolda), sõltumatute muutujatena on kaasatud demograafilised näitajad, kokkupuude naisajateenijate ja naisülematega, enesehinnanguline füüsiline võimekus, motivatsioon panustada füüsilise arengu tõttu ning füüsilise võimekusega seotud ebameeldivused.

3. TULEMUSED

3.1. Meesajateenijate suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses teenistuse alguses

3.1.1 Suhtumine naiste osalusse ajateenistuses teenistuse alguses

Järgnevalt on analüüsitud meesajateenijate suhtumist naisajateenijatesse ajateenistuse alguses. Seejärel on vaatluse alla võetud meesajateenijate suhtumine naisajateenijatesse seoses nende tunnetusliku füüsilise vormiga. Ajateenistuse alguses puudub noormeestel otsene teenistuskogemus, mistõttu nende suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses põhineb sageli varasematel hoiakutel ja kujunenud eelarvamustel.

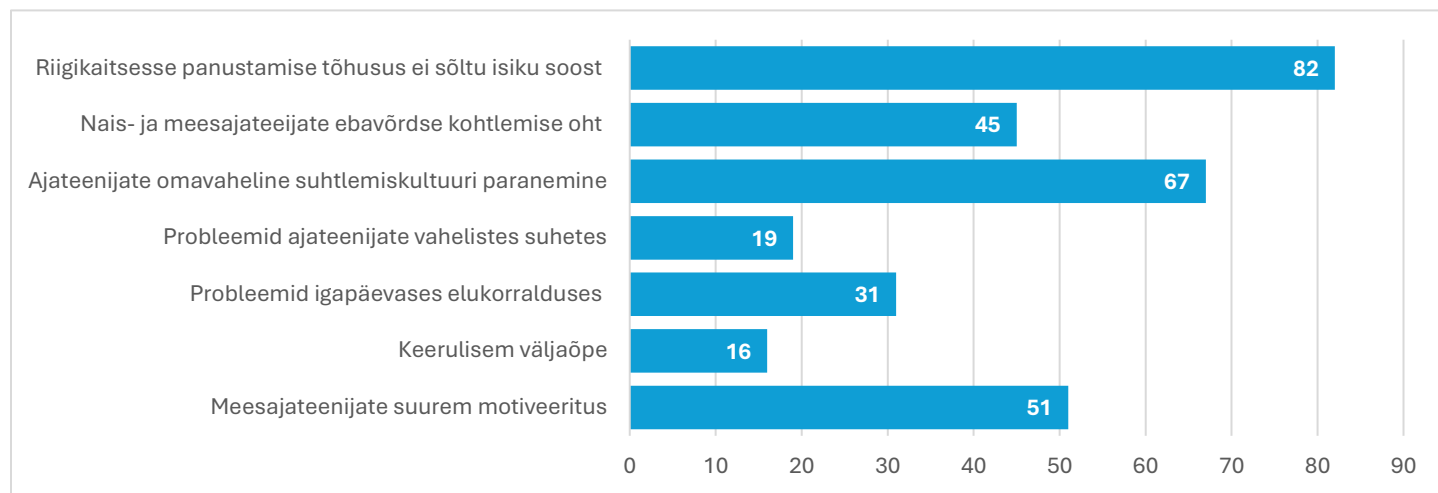
Ajateenistuse alguses toetas enamik noormehi naiste osalemist kaitseväes erinevates rollides. Pea kolmveerand vastajatest (71%) leidis, et naised peaksid saama teenida võrdselt meestega kõikides üksustes ja ametikohtadel. 77% pooldas vabatahtlikku ajateenistust naistele, samas kui üle veerandi (19%) uskus, et ajateenistus peaks olema naistele kohustuslik. Vaid 4% vastanutest leidis, et naised ei peaks üldse ajateenistuses osalema.

Joonisel 1 on esitatud meesajateenijate hoiakud naiste osalemise suhtes ajateenistuses, keskendudes nii toetavatele kui ka kriitilisematele uskumustele ja eelarvamustele. Tulemused näitavad, et valdav osa vastajatest (82%) usub, et riigikaitseesse panustamise tõhusus ei sõltu isiku soost. Samuti leiab 67% noormeestest, et naiste kaasamine parandab ajateenijate omavahelist suhtlemiskultuuri ning ligikaudu pooled (51%) usuvad, et see tõstab ka meesajateenijate motiveeritust.

Negatiivsemate hoiakutega väidetega nõustus oluliselt väiksem osa vastajatest. Näiteks usub vaid 16%, et naiste osalemine muudab väljaõppe keerulisemaks, ja 19%, et see tekitab probleeme ajateenijate vahelises suhtluses. Samas 45% ajateenijatest tunneb, et ajateenistuses võib tekkida ebavõrdse kohtlemise oht meeste ja naiste vahel, ning 31% arvab, et naiste kohalolu võib põhjustada probleeme igapäevaelu korralduses.

Tulemused näitavad, et ajateenistuse eel valitseb meesajateenijate seas pigem toetav suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses. Enamik noormehi pooldab vabatahtlikkuse põhimõtet ning suur osa toetab ka naiste teenimist kõikides üksustes ja ametikohtadel. Samas viitavad noormeeste seisukohad sellele, et teatud määral esinevad ka kriitilised hoiakud, mis puudutavad eelkõige igapäevaelu korraldust, väljaõppe keerukust ning võimalikku ebavõrdset kohtlemist. Kuigi neid

seisukohti toetab vähem kui pooled vastajatest, näitab nende olemasolu, et osa noormehi tajub naiste kaasamisega seotud väljakutseid.

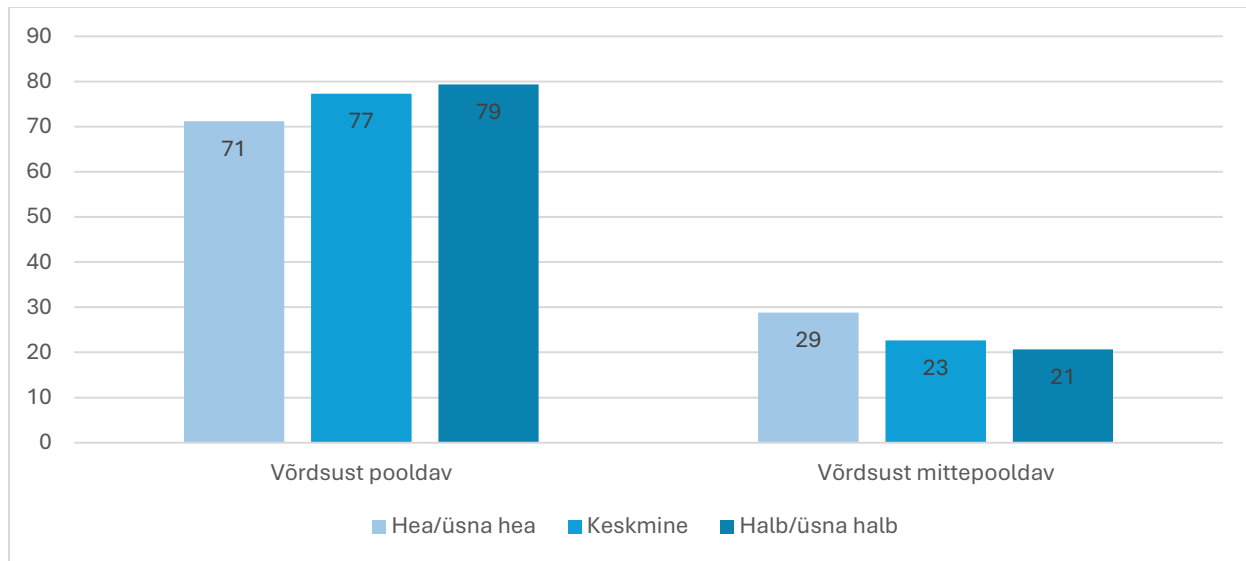

Joonis 1. Meesajateenijate hoiakud naiste osalemise suhtes ajateenistuses (nõustujate osakaal %).

3.1.2 Suhtumine naiste osalusse ajateenistuses seoses enesehinnangulise füüsilise vormiga

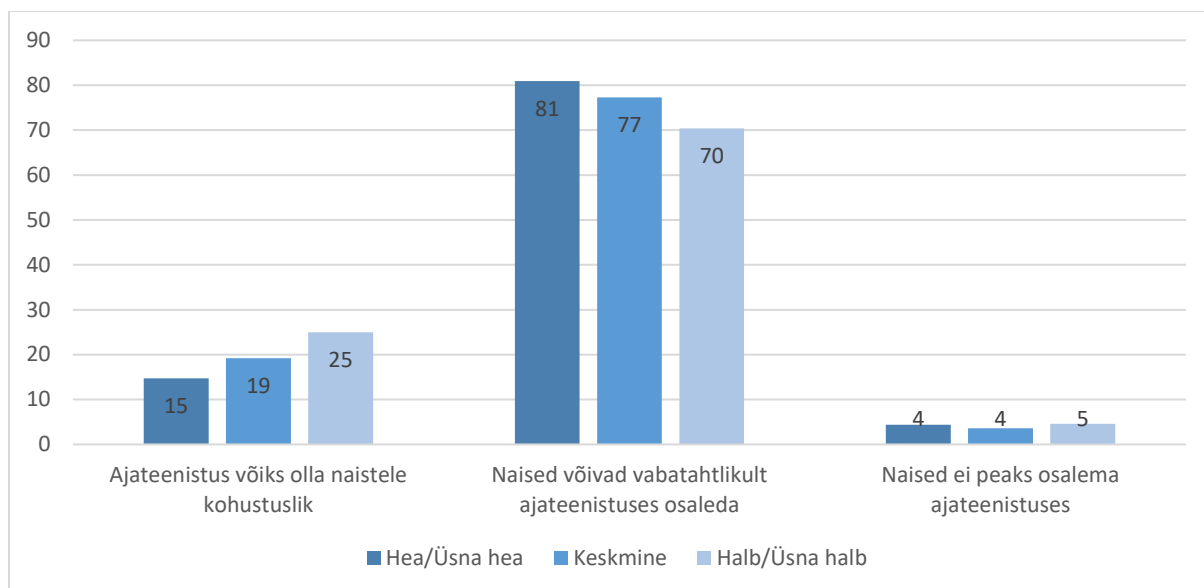
Edasine analüüs keskendub sellele, kuidas meesajateenijate suhtumine naisajateenijatesse seostub noormeeste enesehinnangulise füüsilise vormiga. Nagu jooniselt 2 on näha, pooldavad võrdsust enim noormehed, kes hindavad oma füüsilist vormi halvaks või üsna halvaks – neist 79% toetab soolist võrdsust ajateenistuses. Ka keskmise füüsilise vormiga noormeeste seas on võrdsuse pooldajaid rohkem (77%) kui nende hulgas, kes hindavad oma vormi heaks või üsna heaks (71%).

Noormehed, kes peavad enda füüsilist vormi kehvemaks, pooldavad seega rohkem naiste võrdsust ajateenistuses - 8% rohkem võrreldes parema füüsilise vormi noormeestega. See tähendab, et nad usuvad suurema tõenäosusega, et naistel peaks olema võimalus teenida vabatahtlikult või kohustuslikult ning kõigil ametikohtadel ja üksustes ($\chi^2 = 10.66$, $df = 2$, $p = 0.005$).

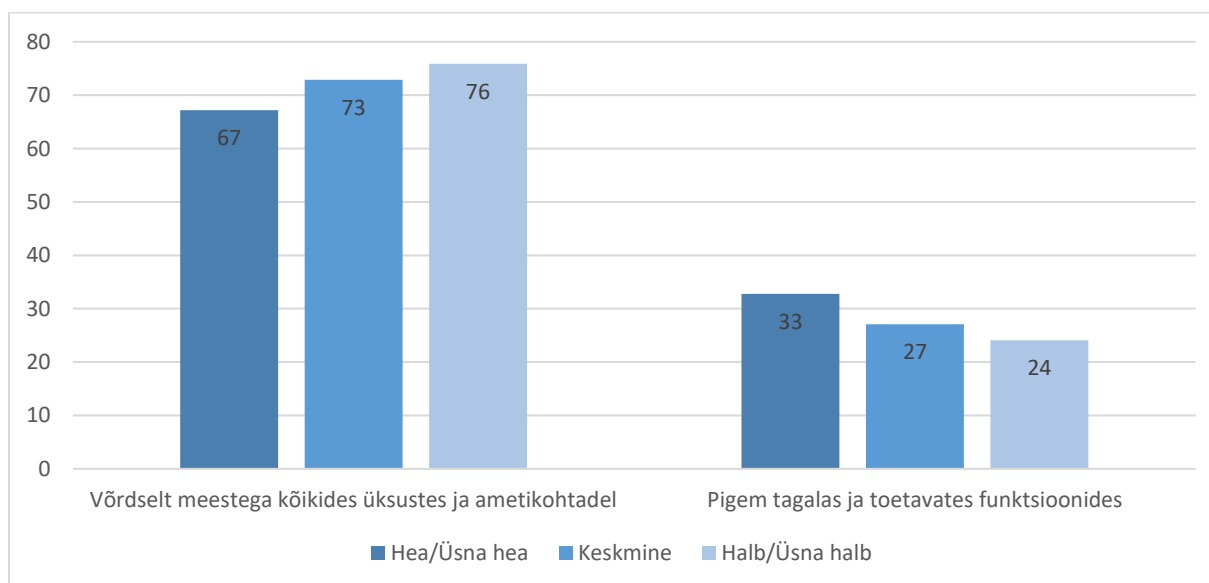

Joonis 2. Meesajateenijate hoiakud naiste osalusse ajateenistuses seoses nende tunnetusliku füüsilise vormiga (%).

25% halva või üsna halva vormiga ajateenijatest usuvad, et ajateenistus võiks olla naistele kohustuslik, mis on 10% võrra rohkem võrreldes noormeestega, kelle füüsiline vorm on hea või üsna hea ($\chi^2 = 20.4$, $df = 4$, $p \leq 0,001$) (joonis 3). Vastupidiselt arvavad parema füüsilise vormiga noormehed enim, et ajateenistus võiks olla naistele vabatahtlik (81%) võrreldes noormeestega, kellel on kehvem füüsiline vorm (70%). Arvamus, et naised ei tohiks üldse ajateenistuses osaleda, ei erine rühmade lõikes (4%-5%). Analüüsisid meesajateenijate hoiakuid naiste ametikohtadesse ajateenistuses, ilmneb, et parema füüsilise vormi noormehed on konservatiivsemad võrreldes kehvema füüsilise vormi noormeestega (joonis 4). 33% parema füüsilise vormiga noormeestest usub, et naised võiksid teenida pigem tagalas ja teistes toetavates funktsioonides. Samal ajal toetab antud väidet 24% noormeestest, kellel on halb või üsna halb füüsiline vorm ($\chi^2 = 10.96$, $df = 2$, $p = 0,004$).

Joonis 3. Meesajateenijate suhtumine naiste osalusse ajateenistuses seoses nende tunnetusliku füüsilise vormiga (%).

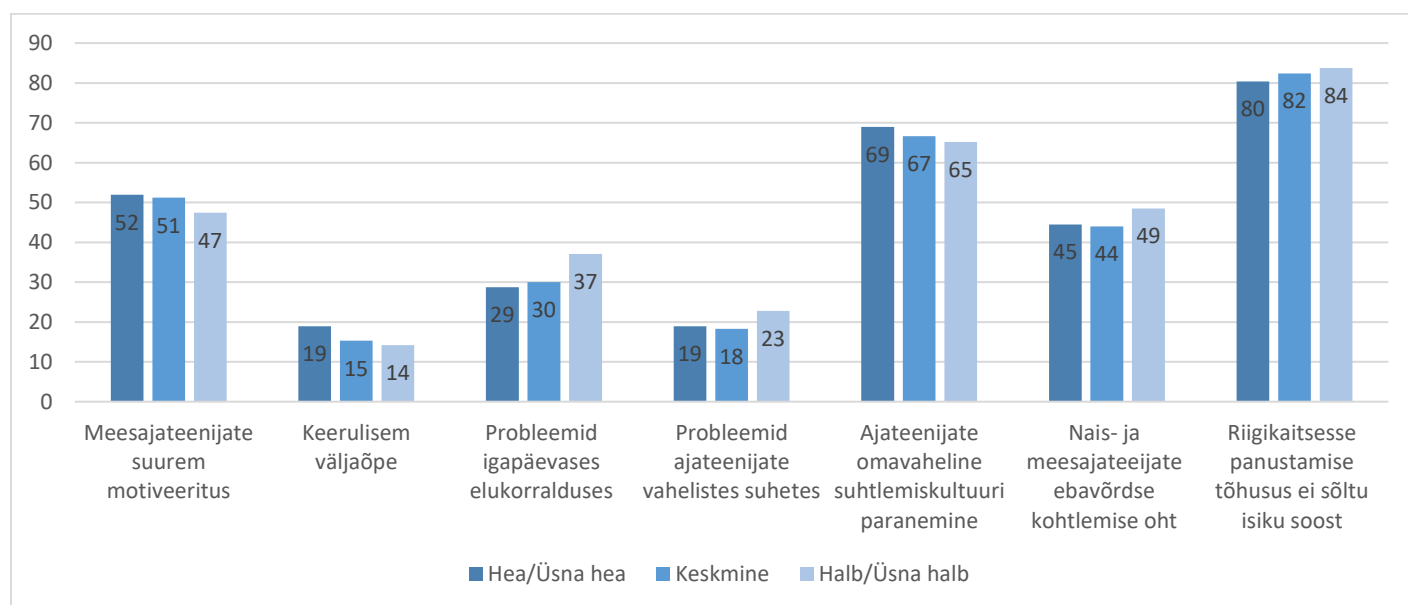

Joonis 4. Meesajateenijate suhtumine naiste ametikohtade suhtes ajateenistuses seoses nende tunnetusliku füüsilise vormiga (%).

Järgnevalt on analüüsitud erinevaid hoiakuid, mis seostuvad naiste osalemisega ajateenistuses ning nende hoiakute seost noormeeste tunnetusliku füüsilise vormiga.

Võrreldes omavahel parema ja halvema füüsilise vormiga noormeeste arvamust erinevate väidete suhtes, siis ilmneb, et parema füüsilise vormiga noormehed usuvad enim, et naiste osalemine

ajateenistuses suurendab meeste motivatsiooni (5% rohkem) ($\chi^2 = 1,99$, $df = 2$, p -väärtus= 0,4), muudavad väljaõppe keerulisemaks (5% rohkem) ($\chi^2 = 5,37$, $df = 2$, p -väärtus= 0,07) ning parandab ajateenijate omavahelist suhtlemiskultuuri (4% rohkem) ($\chi^2 = 1,72$, $df = 2$, p -väärtus= 0,4) (joonis 5). Halvema füüsilise vormiga noormehed usuvad rohkem, et naiste osalemine ajateenistuses tekitab probleeme igapäevaelu korralduses (8% rohkem) ($\chi^2 = 8,62$, $df = 2$, p -väärtus= 0,01), ajateenijate vahelistes suhetes (4%) ($\chi^2 = 3,5$, $df = 2$, p -väärtus= 0,17), tekitab nais- ja meesajateenijate seas ebavõrdse kohtlemise ohtu (4% rohkem) ($\chi^2 = 2,15$, $df = 2$, p -väärtus= 0,34) ning on arvamusel, et riigikaitstes osalemine ei sõltu isiku soost (4% rohkem) ($\chi^2 = 2,2$, $df = 2$, p -väärtus= 0,33).

Joonis 5. Meesajateenijate hoiakud naiste osalusse ajateenistuses seoses nende tunnetusliku füüsilise vormiga (%).

Noormeeste hinnang oma füüsilisele vormile mõjutab nende arvamust naiste osalemise suhtes ajateenistuses. Tulemustes selgus, et halvema füüsilise vormiga noormehed toetavad rohkem naiste võrdsust ajateenistuses võrreldes nendega, kes hindavad oma vormi heaks. Samuti ilmnes, et parema füüsilise vormiga noormehed kalduvad omama traditsioonilisemaid hoiakuid ning eelistavad naiste osalemist pigem toetavates rollides.

Erinevate hoiakuväidete võrdluses ilmnesid väiksemad erinevused. Parema füüsilise vormiga noormehed usuvad veidi enam, et naiste osalemine suurendab meeste motivatsiooni, muudab väljaõppe keerulisemaks ning parandab suhtlemiskultuuri. Samal ajal toetasid halvema füüsilise

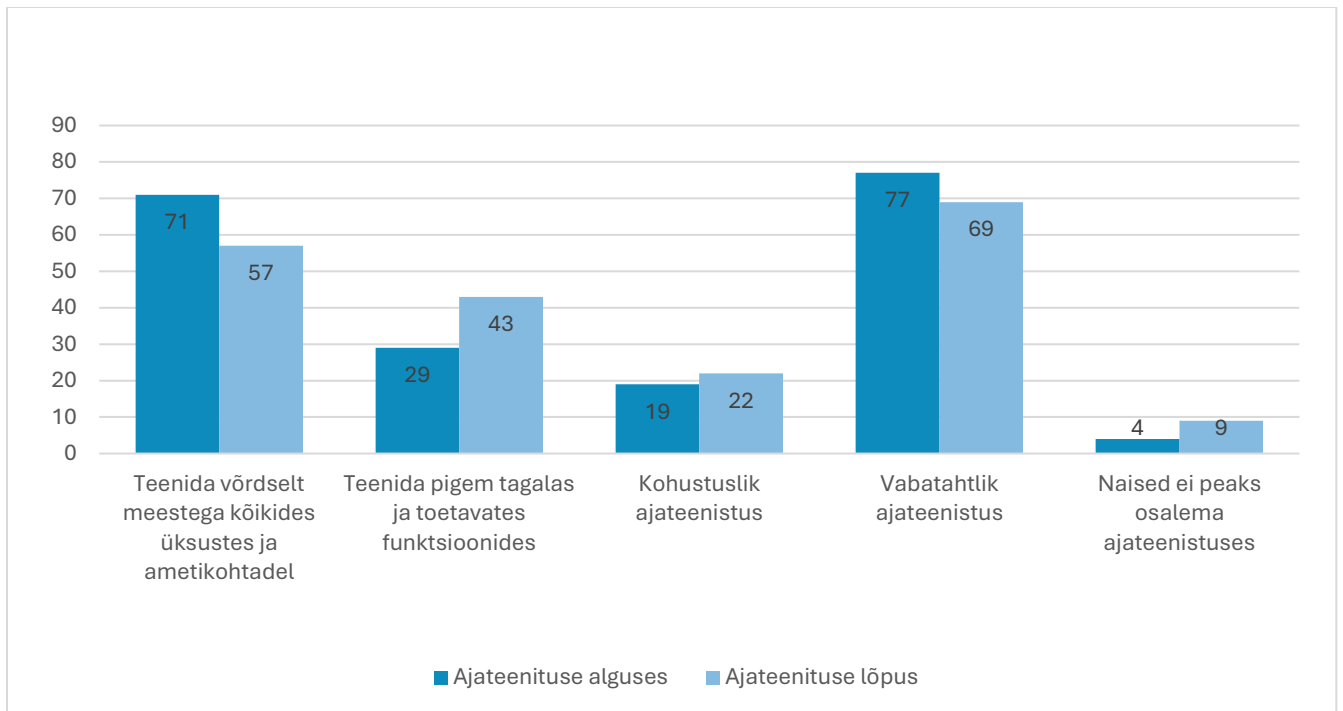
vormiga noormehed enim, et naiste osalemine ajateenistuses põhjustab probleeme igapäevaelu korraldamisel.

3.2. Meesajateenijate kogemused ja suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses teenistuse lõpus

3.2.1 Suhtumine naiste osalemisse ajateenistusse ajateenistuse lõpus

Järgnevas peatükis antakse ülevaade ajateenijate suhtumisest naiste osalemisse ajateenistuses ajateenistuse lõpus, mil noormeestel on kujunenud isiklik kogemus teenistusest ning võimalik otsene kokkupuude nii naisajateenijate kui ka naisülematega. Seejärel analüüsitakse, kuidas meesajateenijate hinnang oma füüsilisele vormile ajateenistuse jooksul muutus ning kuidas see võib olla seotud nende suhtumisega naiste osalemisse ajateenistuses.

Ajateenistuse lõpus on meesajateenijate hoiakud naiste ametikohtade osas märgatavalt muutunud. Märkimisväärne osa noormeestest usub, et naised peaksid teenima tagalas ja toetavates funktsioonides (43%), mida on 14% rohkem kui ajateenistuse alguses. Ajateenistuse lõpus suurenes 3% võrra nende noormeeste osakaal, kes pooldavad ajateenistuse kohustuslikkust naistele, ning 5% võrra vähenes nende osakaal, kes leiavad, et naised ei peaks üldse ajateenistuses osalema (Joonis 6).

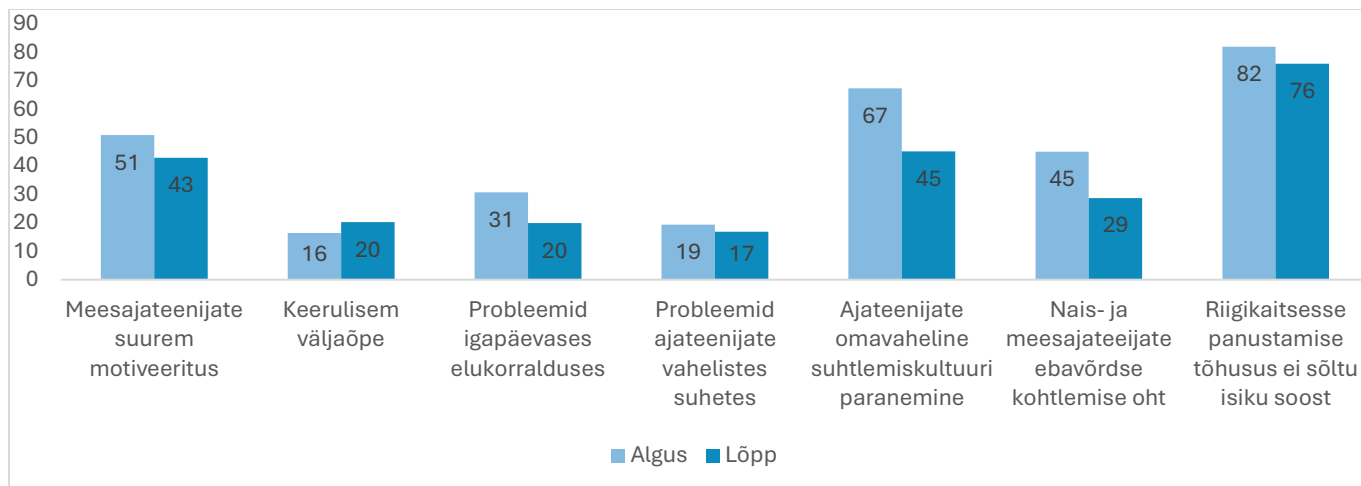
Joonis 6. Ajateenijate suhtumine naistesse ajateenistuse alguses ja lõpus (%).

Joonisel 7 on esitatud erinevad hoiakud, mis käsitlevad naiste osalemist ajateenistuses, ning näidatud, kuidas meesajateenijate hoiakud nende väidete suhtes on ajateenistuse lõpuks muutunud. Tulemused näitavad, et teenistuse lõpuks vähenes märkimisväärselt nende ajateenijate osakaal, kes usuvad, et naiste kohalolu võib tekitada ebavõrdset kohtlemist – vastava väitega nõustumine langes koguni 16 protsendipunkti võrra.

Samal ajal vähenes märgatavalt toetus mitmele positiivsele väitele:

- arvamus, et naiste kaasamine suurendab meesajateenijate motiveeritust, langes 8%;
- et see parandab igapäevaelu korraldust, langes 11%;
- et see parandab suhtlemiskultuuri üksuses, langes 22%;
- et naiste osalemine muudab väljaõppe keerulisemaks, tõusis 4%;
- ning et riigikaitsele panustamise tõhusus ei sõltu isiku soost, langes 6%.

Ainsana jäi muutus marginaalseks väite, mis puudutas ajateenijate omavahelisi suhteid – seal muutus hoiak vaid 2 protsendi võrra.

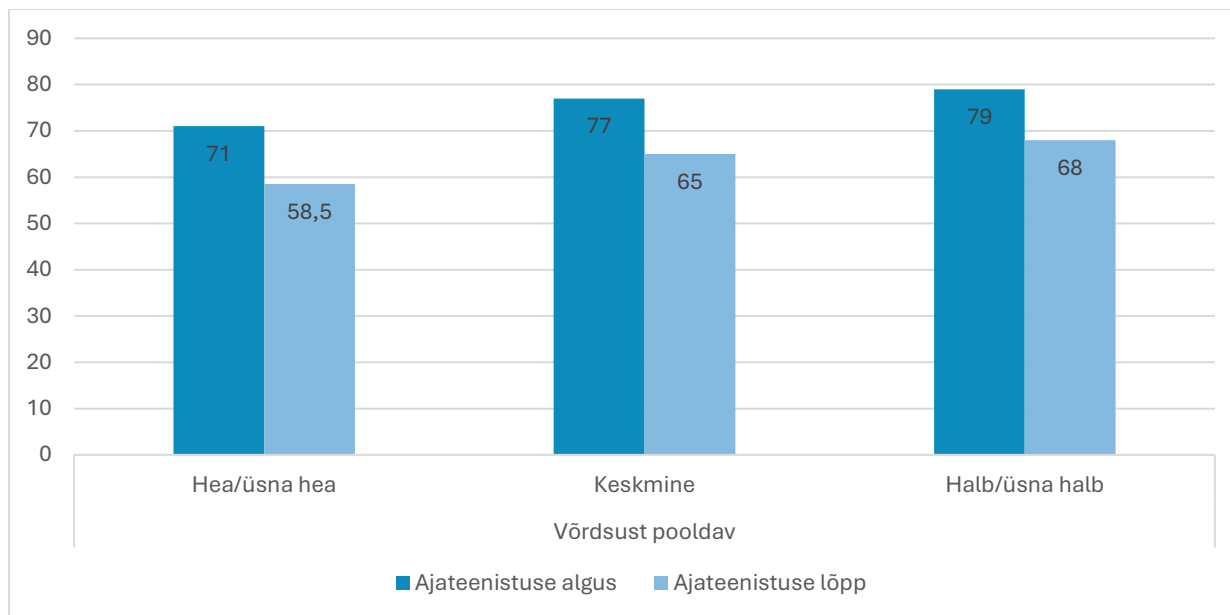
Joonis 7. Meesajateenijate suhtumise muutus naiste osalusse ajateenistuses (%).

3.2.2 Suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses seoses tunnetusliku füüsilise vormiga

Järgnev analüüs keskendub sellele, kuidas ajateenijate tunnetuslik füüsiline vorm ning selle muutus ajateenistuse jooksul on seotud nende hoiakutega naisajateenijate suhtes, pakkudes sügavamalt arusaama sellest, millist rolli mängib füüsiline enesetaju suhtumise kujunemisel.

Võrreldes ajateenistuse alguses ja lõpus antud vastuseid, selgus, et 43% noormeestest hindas oma füüsilist vormi mõlemas küsitluses ühtemoodi. 41% noormeestest hindas oma füüsilist vormi teenistuse lõpus paremaks ning 15% vastajatest pidas seda halvemaks.

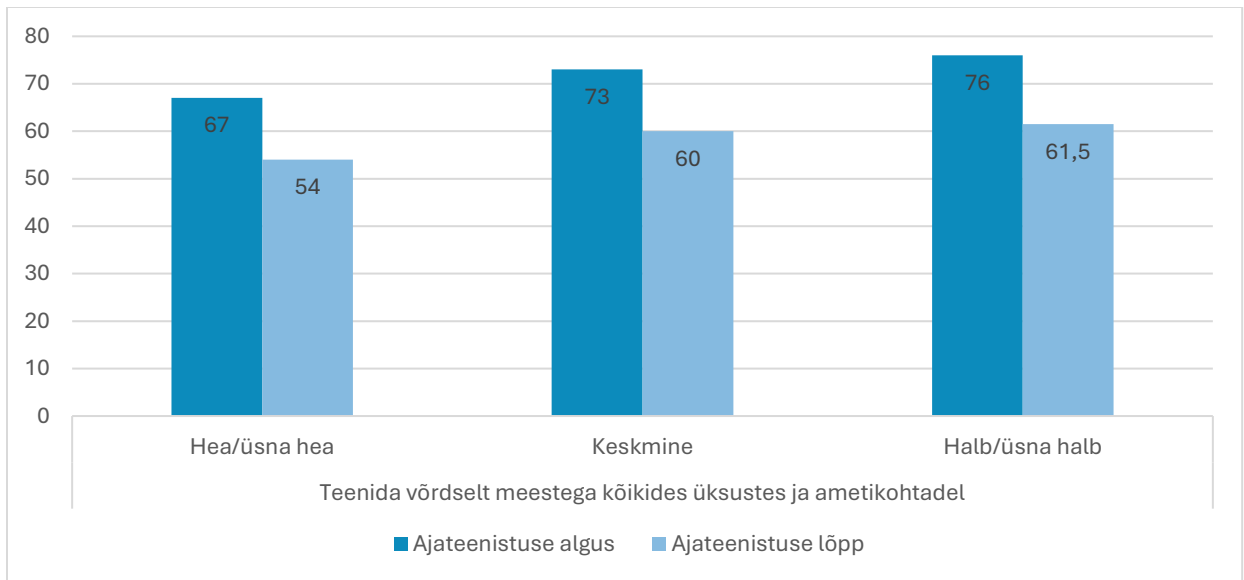
Jooniselt 8 on näha, et ajateenistuse lõpuks langes võrdsust pooldavate hoiakute osakaal kõigi meesajateenijate seas, sõltumata nende tunnetuslikust füüsilisest vormist. Sarnaselt ajateenistuse algusele olid ka teenistuse lõpus võrdsust pooldavamad noormehed, kes hindasid oma füüsilist vormi kehvemaks (68%), võrreldes 58,5% parema füüsilise vormiga noormeestega ($\chi^2 = 10.48$, $df = 2$, $p < 0,01$).

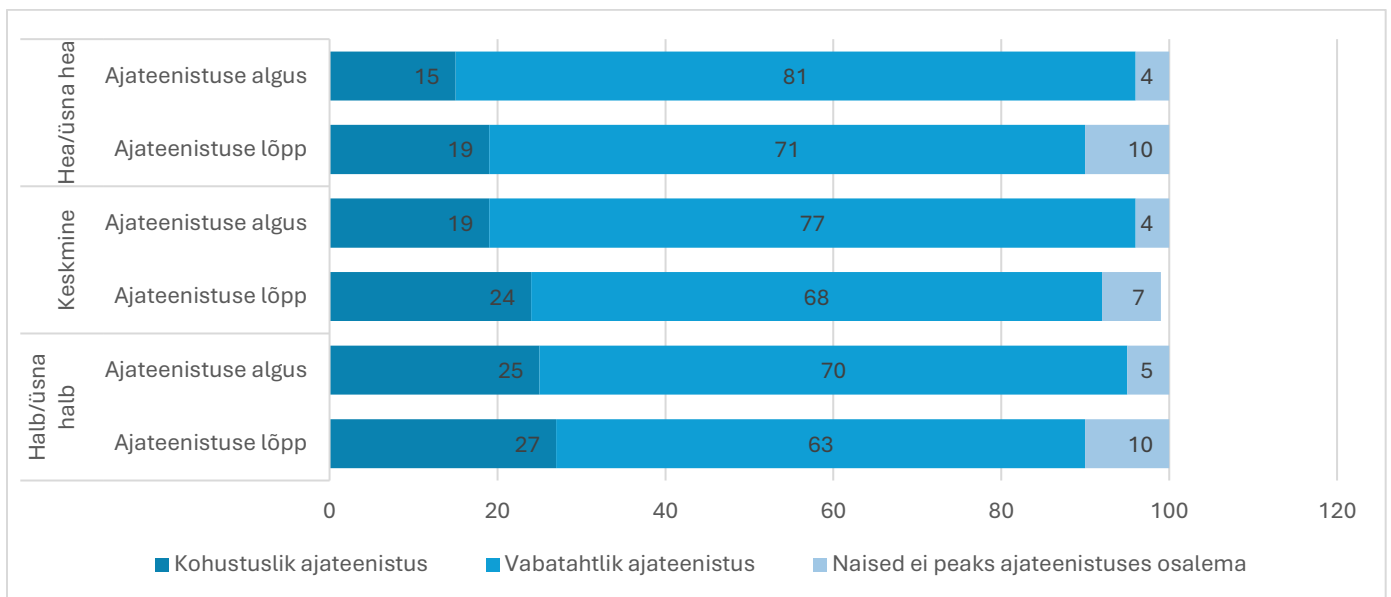
Joonis 8. Võrdsust pooldavate meesajateenijate hoiakute muutus naistesse ajateenistuses seoses nende tunnetusliku füüsilise vormiga (võrdsust pooldajate %).

Sarnaselt ajateenistuse algusega toetasid ka teenistuse lõpus naiste teenimist kõikidel ametikohtadel ja üksustes enam need noormehed, kes hindasid oma füüsilist vormi kehvemaks – 61,5% neist leidis, et naised peaksid saama teenida meestega võrdselt kõikidel ametikohtadel ja üksustes, võrreldes 54% noormeestega, kes hindasid oma vormi paremaks ($\chi^2 = 7.5$, $df = 2$, $p = 0.002$) (joonis 9). Samuti leidsid kõige enam kehvema füüsilise vormiga noormehed, et ajateenistus peaks olema naistele kohustuslik – seda seisukohta toetas 27% vastajatest, võrreldes 19% noormeestega, kes hindasid oma füüsilist vormi paremaks ($\chi^2 = 16.8$, $df = 4$, $p = 0.002$) (joonis 10).

Hoiakute võrdlus ajateenistuse alguses ja lõpus viitab sellele, et seosed tunnetusliku füüsilise vormi ja suhtumise vahel naiste osalemisse ajateenistuses püsivad kogu teenistuse vältel suhteliselt sarnased.

Joonis 9. Meesajateenijate suhtumise muutus naiste teenimisse erinevatel ametikohtadel vastavalt nende tunnetuslikule füüsilisele vormile (nõustujate %).

Joonis 10. Meesajateenijate suhtumise muutus naiste osalemisse ajateenistuses vastavalt nende enesehinnangulisele füüsilisele vormile (nõustujate %).

Järgnevad tulemused kajastavad, kuidas noormeeste füüsilise vormi muutus teenistuse jooksul seostub hoiakutega naiste osalemise suhtes ajateenistuses. Tulemused näitavad, et ajateenistuse lõpus olid võrdsust pooldavamad need noormehed, kelle hinnang oma füüsilisele vormile oli teenistuse jooksul paranenud (65%), võrreldes nendega, kelle vorm halvenes (59%) ($\chi^2 = 6.64$, $df = 2$, $p = 0.036$) (Tabel 1).

Tabel 1. Meesajateenijate suhtumise muutus naiste osalemisel ajateenistuses füüsilise vormi muutuse suhtes (%).

	Jäi samaks	Muutus paremaks	Muutus halvemaks
Võrdsust pooldav	60	65	59
Võrdsust mittepooldav	40	35	41

Lisaks ilmnes, et ajateenijad, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm paranes teenistuse jooksul, toetasid kõige enam naiste õigust teenida meestega võrdselt kõikides üksustes ja ametikohtadel (61%), võrreldes nendega, kelle füüsiline vorm halvenes (53,5%) ($\chi^2 = 11.4$, $df = 2$, $p = 0,003$) (Tabel 2). Erinevused vastuses on väikesed, mis puudutab noormeeste füüsilise vormi muutust seoses nende hoiakutega küsimuses, kas ajateenistus peaks naistele olema kohustuslik, vabatahtlik või kas nad üldse peaksid ajateenistuses osalema, viidates sellele, et füüsilise vormi muutus ei mõjuta oluliselt noormeeste üldist suhtumist naiste õigusesse ajateenistuses osaleda.

Tabel 2. Meesajateenijate suhtumine naiste osalemisse ajateenistuses vastavalt nende füüsilise vormi muutusele ajateenistuse jooksul (%).

	Jäi samaks	Muutus paremaks	Muutus halvemaks
Ajateenistus võiks olla naistele kohustuslik	20	22	24
Naised võivad vabatahtlikult ajateenistuses osaleda	70	69	67
Naised ei peaks osalema ajateenistuses	9	9	9
Naised peaksid teenima võrdselt meestega kõikides üksustes ja ametikohtadel*	54	61	53.5
Naised peaksid teenima pigem tagalas ja toetavates funktsioonides	46	39	46.5

Järgnevalt analüüsitakse hoiakuid, mis käsitlevad naiste osalemist ajateenistuses, ning vaadeldakse, kuidas noormeeste enesehinnanguline füüsilise vormi muutus seostub nende hoiakutega. Noormehed, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm paranes ajateenistuse jooksul, kaldusid rohkem uskuma, et naisajateenijate osalemine tõstis meesajateenijate motivatsiooni (4% rohkem võrreldes nendega, kelle vorm halvenes) (tabel 3). Samuti hindasid nad kõrgemalt naiste mõju suhtlemiskultuurile (8% rohkem) ning uskusid sagedamini, et riigikaitse panustamise tõhusus ei sõltu isiku soost (8,5% rohkem) ($\chi^2 = 9,6$, $df = 2$, $p = 0,008$).

Seejuures noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul halvenes, nõustusid rohkem väidetega, et naisajateenijate osalemine muutis väljaõppe keerulisemaks (5% rohkem), tekitas probleeme igapäevases elukorralduses (3%) ning ajateenijate vahelistes suhetes (3,5%).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et ajateenijad, kelle füüsiline vorm paranes, suhtuvad naiste osalemisse ajateenistuses positiivsemalt, võrreldes nendega, kelle vorm halvenes.

Tabel 3. Meesajateenijate osakaal, kes nõustuvad järgnevate eelarvamuste ja uskumuste väidetega füüsilise vormi muutuse lõikes (%).

	Füüsiline vorm		
	Jäi samaks	Muutus paremaks	Muutus halvemaks
Meesajateenijate suurem motiveeritus	42	44	40
Keerulisem väljaõpe	19	20	25
Probleemid igapäevases elukorralduses	19	18	21
Probleemid ajateenijate vahelistes suhetes	17	16	19.5
Ajateenijate omavaheline suhtlemiskultuuri paranemine	43	49	41
Nais- ja meesajateenijate ebavõrdse kohtlemise oht	28.5	29	30
Riigikaitseesse panustamise tõhusus ei sõltu isiku soost*	75	79	70.5

Järgnevalt on analüüsitud, kas ja kuidas füüsilise võimekuse tõttu kogetud ebameeldivused ajateenistuse jooksul on seotud meesajateenijate hoiakutega naisajateenijate osalemise suhtes. Tulemused näitasid, et võrdsust pooldavad hoiakud olid kõrgemad nende ajateenijate seas, kes kogesid teenistuse jooksul nõrga füüsilise võimekusega seotud ebameeldivusi – koguni 68% neist pooldas naiste osalemist ajateenistuses. Noormeeste seas, kellel selliseid ebameeldivusi ei esinenud, oli toetajate osakaal 59% ($\chi^2 = 10,14$, $df = 2$, $p = 0,006$) (Tabel 4).

Lisaks näitasid analüüsi tulemused, et ebameeldivusi kogunud noormehed kaldusid rohkem toetama äärmuslikumaid seisukohti naiste ajateenistuses osalemise osas. Neist 27% leidsid, et ajateenistus peaks olema naistele kohustuslik, samas kui vastavat seisukohta jagas vaid 20,5% neist, kes teenistuse jooksul ebameeldivusi ei kogunud. Samuti arvas 12% ebameeldivusi kogunud noormeestest, et naised ei peaks üldse ajateenistuses osalema, võrreldes 9%ga nendest, kellel negatiivseid kogemusi ei esinenud ($\chi^2 = 8,52$, $df = 2$, $p = 0,014$) (vaata lisa tabel 1).

Samas on oluline märkida, et füüsilise võimekuse tõttu ebameeldivusi kogunud ajateenijad on tõenäoliselt ise füüsiliselt nõrgemad – ja nagu eelnevad tulemused viitavad, on just nende seas võrdsust toetavad hoiakud levinumad. Seetõttu võib järeldada, et positiivne suhtumine naisajateenijatesse ei pruugi olla põhjustatud negatiivsetest kogemustest, vaid pigem peegeldab üldisemat avatud ja sallivamat hoiakut.

Tabel 4. Meesajateenijate hoiakud naiste osaluse suhtes, sõltuvalt füüsilise võimekuse tõttu tekkinud ebameeldivustest (%).

	Pooldab võrdsust
Ei olnud ebameeldivusi	59
Vahetevahel	66
Ebameeldivused üsna sageli/pidevalt	68

Meesajateenijad, kes tajusid teenistuse jooksul sagedamini ebameeldivusi seoses oma nõrga füüsilise võimekusega, olid võrreldes nendega, kes selliseid kogemusi tundsid harva või üldse mitte, enam nõus väidetega, et naiste kaasamine ajateenistusse põhjustab probleeme igapäevaelu korralduses ($\chi^2 = 16,961$, $df = 2$, $p = 0.0002$), ajateenijate omavahelistes suhetes ($\chi^2 = 22,23$, $df = 2$, $p < 0,001$) ning toob kaasa ebavõrdset kohtlemist mees- ja naisajateenijate vahel ($\chi^2 = 19,43$, $df = 2$, $p < 0,001$) (tabel 5). Samas olid need noormehed ka kõige enam nõus väidetega, et naiste kaasamine ajateenistusse tõstab meesajateenijate motiveeritust ($\chi^2 = 7,977$, $df = 2$, $p = 0,019$) ning parandab suhtlemiskultuuri ($\chi^2 = 9,769$, $df = 2$, $p = 0,0076$).

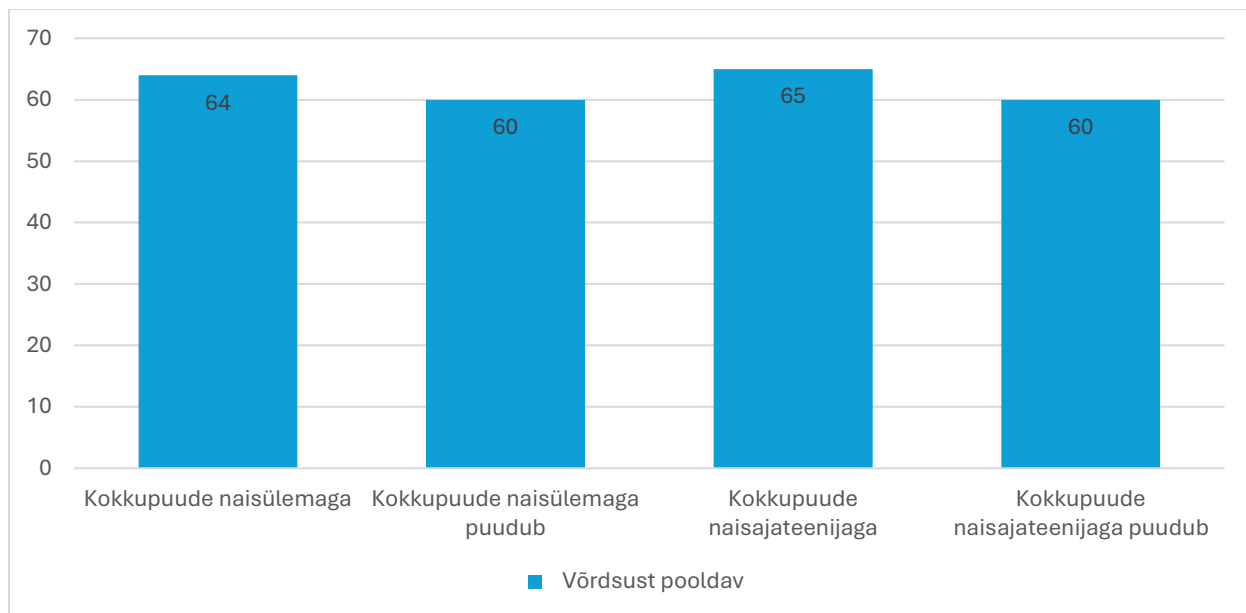
Tabel 5. Meesajateenijate osakaal, kes nõustusid erinevate eelarvamuste ja uskumustega seoses naiste osalemisega ajateenistuses, sõltuvalt füüsilise võimekuse tõttu kogetud ebameeldivustest (%).

	Ei olnud ebameeldivusi	Vahetevahel	Ebameeldivused üsna sageli/pidevalt
Meesajateenijate suurem motiveeritus*	40	46	47.5
Keerulisem väljaõpe	20	19	24
Probleemid igapäevases elukorralduses*	18	22	30
Probleemid ajateenijate vahelistes suhetes*	14	19	27
Ajateenijate omavaheline suhtlemiskultuuri paranemine*	42	50	52
Nais- ja meesajateenijate ebavõrdse kohtlemise oht*	25	29	40
Riigikaitseesse panustamise tõhusus ei sõltu isiku soost	77	73	79

3.2.3 Meesajateenijate kokkupuude naisajateenijate- ja ülematega seoses suhtumisega naiste ajateenistusse.

Meesajateenijate suhtumist naisajateenijatesse võib kujundada mitte ainult nende isiklik füüsiline võimekus või motivatsioon, vaid ka vahetu kokkupuude naisajateenijate ja -ülematega teenistuse jooksul. Uuringus osalenud noormeestest 55% oli teenistuse jooksul vahetu kokkupuude naisülematega ning 39% kokkupuude naisajateenijatega.

Võrdsust pooldavad hoiakud olid sagedasemad nende seas, kes olid ajateenistuse jooksul kokku puutunud naissoost teenistuskaslastega. Näiteks pooldas naiste osalemist ajateenistuses 64% neist, kellel oli kokkupuude naisülemaga, võrreldes 60%ga nende seas, kellel see puudus ($\chi^2 = 3.4$, $df = 1$, $p = 0.07$) (joonis 11). Sarnane trend ilmnis ka kokkupuutes naisajateenijatega: võrdsust pooldas 65% neist, kellel oli kokkupuude, võrreldes 60%ga nende seas, kellel see puudus ($\chi^2 = 4.1$, $df = 1$, $p = 0.04$). Kuigi erinevused on protsentuaalselt suhteliselt väikesed, viitavad tulemused sellele, et vahetul kokkupuutel naistega teenistuse jooksul võib olla positiivne mõju meesajateenijate hoiakutele naiste osalemise suhtes ajateenistuses.

Joonis 11. Meesajateenijate võrdsust pooldav hoiak sõltuvalt kokkupuutest naisajateenijate ja naisülematega (%)

Kokkuvõtlikult näitavad tulemused, et meesajateenijate hoiakud naiste osalemise suhtes ajateenistuses kujunevad erinevate teenistuskogemuste põhjal. Teenistuse lõpuks oli naiste võrdset osalust toetav hoiak langenud kõigis füüsilise vormi gruppides. Sarnaselt teenistuse algusega pooldasid ka teenistuse lõpus naiste osalemist enim kehvema füüsilise vormiga noormehed. Samuti ilmnas, et noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes, olid naiste osas toetavamad.

3.3 Meesajateenijate tunnetusliku füüsilise vormi muutuse seos hoiakute muutumisega naiste osalemise suhtes ajateenistuses

Järgnevasse analüüsi on kaasatud need meesajateenijad, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm ajateenistuse jooksul muutus, st analüüsist on välja jäetud noormehed, kelle hinnang oma füüsilisele vormile jäi muutumatuks. Analüüs keskendub sellele, kuidas füüsilise vormi muutus seostub hoiakute muutumisega naiste osalemise suhtes ajateenistuses. Kokku on analüüsitud 1384 ajateenijat.

Esmalt on analüüsitud, kuidas enesehinnanguline füüsiline võimekus on seotud võrdsust pooldava hoiaku muutusega. Noormehed, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes, jäid suurema tõenäosusega võrdsust pooldava hoiaku juurde – 61% neist toetasid võrdsust

nii teenistuse alguses kui lõpus, võrreldes 55%ga nende seas, kelle vorm halvenes. Samas ilmnes, et negatiivse hoiaku suunas liikus sagedamini just see grupp, kelle vorm halvenes – 22% neist muutis oma seisukoha negatiivsemaks, võrreldes 16%ga paranenud vormi rühmas. Positiivses suunas – ehk võrdsust mittepooledavalt pooledavaks – muutus hoiak vaid väikesel osal vastajatest: 5% neist, kelle vorm paranes, ja 6,5% neist, kelle vorm halvenes. Suhtumine jäi stabiilselt negatiivseks sarnasel osal mõlemas rühmas – vastavalt 18% ja 17% ($\chi^2 = 4,7$, $df = 3$, $p = 0.2$) (tabel 6).

Tabel 6. Meesajateenijate enesehinnangulise füüsilise vormi muutus seoses võrdsust pooledava hoiaku muutumisega naiste osalemise suhtes ajateenistuses (%).

		Võrdsust pooledav/mittepooledav			
		Suhtumise muutus positiivses suunas	Suhtumise muutus negatiivses suunas	Suhtumine jäi samaks - positiivne	Suhtumine jäi samaks - negatiivne
<i>Tunnetuslik füüsiline vorm</i>	Muutus paremaks	5	16	61	18
	Muutus halvemaks	6.5	22	55	17

Järgnevalt analüüsitakse noormeeste hoiakute muutust seoses naiste võimaliku teenimisega erinevatel ametikohtadel ajateenistuses ning selle seost nende enesehinnangulise füüsilise vormi muutumisega teenistuse vältel. Tulemused näitavad, et noormeestel, kelle füüsiline vorm halvenes, muutus suhtumine naiste ametikohtadesse ajateenistuses negatiivsemaks kõige sagedamini – seda 5% rohkem võrreldes nendega, kelle füüsiline vorm paranes (tabel 7). Positiivse suuna muutused olid tagasihoidlikud, jäädes vahemikku 7–8%. Samas säilis positiivne hoiak kõige enam nende ajateenijate seas, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes (56%), võrreldes kehvena füüsilise vormiga noormeestega (47%). Lisaks ilmnes, et hoiak muutus rohkem negatiivseks ajateenijate seas, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm muutus teenistuse jooksul kehvemaks (4% rohkem) ($\chi^2 = 5,76$, $df = 3$, $p = 0.12$).

Tabel 7. Meessoost ajateenijate tunnetusliku füüsilise vormi muutus seoses suhtumise muutumisega, mis puudutab naiste ametikohti ajateenistuses (%).

		Suhtumine naiste ametikohtadesse ajateenistuses			
		Suhtumise muutus positiivses suunas	Suhtumise muutus negatiivses suunas	Suhtumine jäi samaks - positiivne	Suhtumine jäi samaks - negatiivne
<i>Tunnetuslik füüsiline vorm</i>	Muutus paremaks	7	18	56	19
	Muutus halvemaks	8	23	47	22

Suhtumise muutuse detailsem analüüs näitab, et suurimad erinevused ilmnevad hoiakutes, kus noormehed muutsid oma seisukohta vabatahtlikust ajateenistusest kohustusliku kasuks. Sellist muutust väljendas 13% neist, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm teenistuse jooksul halvenes, võrreldes 9% noormeestega, kelle füüsiline vorm paranes (vt lisas tabel 2).

Järgnevalt analüüsitakse, kuidas arvamused seoses naiste osalemisega ajateenistuses muutusid teenistuse jooksul, võttes arvesse meesajateenijate enesehinnangulise füüsilise vormi muutust. Üldjoontes suuri erinevusi hoiakutes ei ilmnenud (vt lisas tabel 3). Tulemused näitavad mõningaid erinevusi seoses meesajateenijate tajutud füüsilise vormi muutuse ja väljaõppe keerukusega. Noormehed, kelle füüsiline vorm paranes, kaldusid sagedamini muutma oma hoiakut positiivses suunas – neist 8% nõustus teenistuse alguses väitega, et naiste osalemine muudab väljaõppe keerulisemaks, kuid lõpus enam mitte. Samal ajal 12% neist, kes algul ei nõustunud väitega, hakkas teenistuse lõpuks siiski arvama, et naiste osalemine teeb väljaõppe keerulisemaks. See tendents oli tugevam nende seas, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul halvenes – 17% neist muutis oma varasema eitava hoiaku nõustuvaks. Samuti jäi suurem osa paranenud vormiga ajateenijatest kogu teenistuse vältel väitega mitte nõustuvaks (74%), samas kui halvenenud vormiga ajateenijate seas oli see näitaja 65% ($\chi^2 = 8,09$, $df = 3$, $p = 0,04$).

Kokkuvõttes võib öelda, et noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes, kaldusid enam säilitama oma esialgseid hoiakuid. Seevastu ajateenijad, kes tundsid oma füüsilise vormi

halvenemist, muutsid sagedamini oma arvamust naiste osalemise suhtes ajateenistuses negatiivses suunas.

3.4 Meesajateenijate hoiakute mõjutegurid: logistilise regressioonanalüüsi tulemused

Järgnevas analüüsis uuritakse, millised tegurid ennustavad meesajateenija kuulumist võrdsust pooldavasse rühma. Logistilise regressioonanalüüsi abil hinnatakse, kuidas sotsiaaldemograafilised näitajad, kokkupuude naistega, füüsiline vorm ning teenistuse jooksul kogatud ebameeldivused mõjutavad hoiakuid naiste osalemise suhtes ajateenistuses.

Logistilise regressioonanalüüsi tulemused näitasid, et meesajateenijate kuulumist võrdsust pooldavasse rühma prognoosisid mitmed muutujad. Vene keelt emakeelena kõnelevatel ajateenijatel oli oluliselt väiksem tõenäosus kuuluda võrdsust pooldavasse rühma võrreldes eestikeelsete ajateenijatega (tabel 8). See tähendab, et venekeelsed noormehed jagavad sagedamini arvamust, et naised peaksid teenima tagalas ja toetavatel ametikohtadel ning naised võiksid osaleda ajateenistuses vabatahtlikult või ei peaks teenistuses üldse osalema.

Keskmise füüsilise vormiga ajateenijatel oli suurem tõenäosus pooldada naiste osalemist kaitseväes võrreldes nende kaaslastega, kes hindasid oma füüsilist vormi heaks. Samuti ilmnas, et meesajateenijatel, kes leidsid, et ajateenistus ei parandanud nende füüsilist vormi või olid selles osas neutraalsel seisukohal, oli väiksem tõenäosus kuuluda võrdsust pooldavasse rühma.

Lisaks näitas logistiline regressioonanalüüs, et noormehed, kes kogesid ajateenistuse jooksul ebameeldivusi oma nõrga füüsilise võimekuse tõttu, toetasid oluliselt suurema tõenäosusega naiste võrdset osalemist ajateenistuses võrreldes noormeestega, kes teenistuse jooksul ebameeldivusi ei kogunud.

Ülejäänud tunnused – nagu vanus, elukoht, haridus, naissoost ajateenijatega koos teenimine ning kokkupuude naisülematega – ei osutunud statistiliselt oluliseks ning ei mänginud rolli hoiakute kujunemisel võrdsust toetava seisukoha suhtes.

Mudeli sobivust hindavate pseudo- R^2 näitajate põhjal (McFadden = 0.04; Nagelkerke = 0.064) on mudeli selgitusvõime tagasihoidlik, mis viitab sellele, et hoiakuid mõjutavad ka teised, käesolevas mudelis mittekaasatud tegurid.

Logistilise regressioonanalüüsi tulemused viitavad, et meesajateenijate hoiakuid naiste osalemise suhtes ajateenistuses mõjutasid oluliselt nende keeleline kuuluvus ja enesehinnang oma füüsilisele vormile. Võrreldes eestikeelsete noormeestega oli vene keelt emakeelena kõnelejal oluliselt väiksem tõenäosus toetada naiste osalemist ajateenistuses. Samuti oli positiivne hoiak sagedasem noormeeste seas, kes parandasid ajateenistuses oma füüsilist vormi, olid keskmise füüsilise enesehinnanguga ning kogesid ajateenistuses oma füüsilise võimekuse tõttu ebameeldivaid olukordi. Ülejäänud taustamuutujad olulist mõju ei avaldanud.

Tabel 8. Eri rühmadesse kuulumist prognoosivad tegurid

	B	Standardhälve	Usalduse piir	
			Alumine	Ülemine
Naiste võrdset osalust toetav	- 0.35	0.99		
<i>Vanus</i>	0.05	0.05	-0.05	0.15
<i>Vene keel</i>	-0.83	0.16	-1.15	-0.51
<i>Eesti keel</i>	0b			
<i>Lääne-Eesti</i>	0.08	0.23	-0.36	0.52
<i>Lõuna-Eesti</i>	-0.03	0.21	-0.44	0.39
<i>Põhja-Eesti</i>	0.13	0.2	-0.26	0.52
<i>Ida-Eesti</i>	0b			
<i>Maakonnakeskus/väike linn</i>	0.03	0.15	-0.27	0.33
<i>Alevik/suurem küla</i>	0.01	0.17	-0.33	0.35
<i>Tallinn/Tartu/Narva</i>	0b			
<i>Keskharidus</i>	0.00	0.15	-0.3	0.3
<i>Keskhariduse järel omandatud haridus</i>	0.14	0.19	-0.23	0.51
<i>Kõrgharidus</i>	0b			
<i>Ei teeninud koos naistega</i>	-0.10	0.12	-0.34	0.13
<i>Teenis koos naistega</i>	0b			
<i>Ülemate/instruktorite seas ei olnud naisi</i>	-0.23	0.12	-0.46	0.006
<i>Ülemate/instruktorite seas oli naisi</i>	0b			
<i>Keskmine füüsiline vorm</i>	0.38	0.12	0.13	0.62
<i>Halb/üsna halb füüsiline vorm</i>	0.41	0.24	-0.05	0.89
<i>Hea/üsna hea füüsiline vorm</i>	0b			
<i>Neutraalne arvamus seoses ajateenistuse kasulikkusest (füüsiline aspekt)</i>	-0.37	0.15	-0.66	-0.08
<i>Ajateenistus ei parandanud füüsilist vormi</i>	-0.46	0.15	-0.74	-0.17
<i>Ajateenistus parandas minu füüsilist vormi</i>	0b			

<i>Füüsilise võimekuse pärast tuli ette ebameeldivusi</i>	<i>0.47</i>	<i>0.2</i>	<i>0.08</i>	<i>0.88</i>
<i>Füüsilise võimekuse pärast tuli ette ebameeldivusi vahetevahel</i>	<i>0.18</i>	<i>0.14</i>	<i>-0.09</i>	<i>0.45</i>
<i>Füüsilise võimekuse pärast ei tulnud ette ebameeldivusi</i>	<i>0b</i>			

Taustatunnus: Naiste võrdset osalust mittetoetavad ajateenijad

Antud töös ka uuriti, millised tegurid prognoosivad meesajateenijate hoiakute muutust võrdsust pooldava seisukoha suunas ajateenistuse jooksul. Eesmärk oli välja selgitada, kas ja millisel määral mõjutavad hoiakute muutust näiteks enesehinnanguline füüsilise vormi muutus, demograafilised tunnused ning kokkupuude naisajateenijate või naisülematega.

Mudel ei toonud esile statistiliselt olulisi ennustajaid. Siiski võib välja tuua nõrga seose – kehvema tunnetusliku füüsilise vormiga ajateenijad muudavad tõenäolisemalt oma suhtumist negatiivses suunas võrreldes parema füüsilise vormiga ajateenijatega. Täpsemad näitajad on toodud lisa tabelis 4.

4. ARUTELU

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, kuidas meesajateenijate teenistuskogemus ja enesehinnanguline füüsiline võimekus on seotud nende hoiakutega naisajateenijate osaluse suhtes ajateenistuses. Selles peatükis arutleb autor, kuidas selle töö analüüsi tulemused seostuvad varasema teaduskirjandusega ning milliseid seletusi võib leida hoiakute kujunemise ja muutumise mustritele.

Meesajateenijate hoiakud naiste osalusse ajateenistuses sõltuvad meesajateenijate füüsilisest võimekusest ajateenistuse alguses

Analüüsi tulemused näitasid, et meesajateenijatel on ajateenistuse alguses toetav seisukoht naiste osalemisse ajateenistuses. Suur osa vastanutest pooldas naiste võimalust teenida kõikidel ametikohtadel, toetas nende vabatahtlikku ajateenistusse astumist ning uskus, et naiste kohalolu aitab kaasa positiivsema suhtlemiskultuuri kujunemisele teenistuses. Nagu teoorias osas käsitatud, mängib ühiskond olulist rolli uskumuste ja hoiakute kujunemisel. Kaitseväge avatust naistele mõjutab see, kas ühiskonnas peetakse määravaks indiviidi sugu või väärtustatakse pigem isiklike oskusi ja pädevust (Segal, 1995). Eesti ühiskonda iseloomustavad üha enam liberaalsed väärtused ning avalikkus toetab naiste kaasamist ajateenistusse (Eesti Uuringukeskus, 2024; Tulk, 2022). Ka käesoleva analüüsi tulemused peegeldavad seda hoiakut: ajateenistusse astuvad noormehed suhtuvad valdavalt toetavalt naiste osalemisse ajateenistuses.

Tulemused näitasid, et umbes pool vastanutest leidis, et naiste osalemine võib tõsta ka meesajateenijate motiveeritust. Samas viitasid mõned vastajate hinnangud sellele, et teatud hoiakutes on ka ettevaatlikkust ja võimalikud kahtlused naiste kaasamisega seotud praktilistes küsimustes, nagu väljaõppe korraldus ja ebavõrdse kohtlemise oht. Ka varasemates uuringutes on meessoost teenistujad väljendanud rahulolematust ebavõrdse kohtlemise suhtes, näiteks füüsiliste soorituste osas (Moore, 2020; The Washington Times, 2002; Gustavsen, 2013; Sand & Fasting, 2016). See ei ole üllatav, arvestades, et paljudes riikides - sealhulgas Eestis - kehtivad meestele ja naistele erinevad füüsilise testi standardid (Greeves, 2015; Gustavsen, 2013; Kaitseressursside Amet, 2023). Kuigi soopõhised erinevused võivad lähtuda arusaamast füsioloogilistest eripäradest ja soovist tagada kõigile teenistujatele võrdsed võimalused testi läbimiseks, võivad need samas viia ebaõigluse tajuni meeste hulgas, kes tunnetavad, et neilt oodatakse kõrgemaid standardeid.

Selline tajutud ebavõrdsus võib omakorda mõjutada suhtumist naiste osalemisse ajateenistuses ja kujundada arusaamu nende võimekusest teenistuses laiemalt.

Kuna militaarmaailma peetakse valdavalt maskuliinseks keskkonnaks, kus olulisel kohal on füüsiline võimekus ja vastupidavus, keskendus analüüs ka sellele, kuidas noormeeste subjektiivne hinnang oma füüsilisele võimekusele seostub nende hoiakutega naiste osalemise suhtes ajateenistuses. Analüüsist selgus, et noormehed, kes hindasid oma füüsilist võimekust nõrgemaks, pooldasid rohkem naiste kaasamist ajateenistusse. Võrreldes keskmise ja tugeva füüsilise võimekusega ajateenijatega, olid just nemad sagedamini arvamusel, et ajateenistus peaks olema kohustuslik ka naistele ning et naised võiksid teenida meestega võrdselt kõikidel ametikohtadel. Samas esines nende seas ka rohkem eelarvamust, et naiste kaasamine võib tekitada probleeme igapäevases elukorralduses.

Goldstein (2018) ning Wood ja Charbonneau (2018) on rõhutanud, et sõjaväelise identiteedi keskmes on sageli arusaam füüsilisest jõust kui sobivuse ja autoriteedi näitajast. Käesoleva uuringu tulemused võivad viidata sellele, et füüsiliselt tugevamad mehed jagavad uskumust, et kaitseväge kuuluvad eeskätt tugevad mehed, samal ajal kui nõrgema füüsilise vormiga noormehed ei samasta end „sõdalase“ kuvandiga ning on seetõttu avatumad soolisele mitmekesisusele. Sõdalase kuvand hõlmab ideaalis emotsionaalset ja füüsilist vastupidavust, truudust, julgust, taktikalist pädevust ning sihikindlust missiooni täitmisel (Dunivin, 1994; Winslow, 2001). Sooliste stereotüüpide järgi seostatakse aga naisi pigem õrnuse, emotsionaalsuse, hoolivuse ja abivalmidusega (Broverman jt., 1972; Diekman ja Eagly, 2000), mis läheb vastuollu sõdalaskuvandiga, mida traditsiooniliselt seostatakse maskuliinsete omadustega.

Füüsiliselt tugevamad mehed võivad tunnetada, et naiste kaasamine võib ohustada üksuse ühtekuuluvustunnet. Nuciari (2018) sõnul ongi üks levinumaid põhjuseid, miks naisi on hoidud kaasamast lahingüksustesse, just kartus, et nende osalemine võib kahjustada meeskonna sidusust ja tõhusust.

Meesajateenijate teenistuskogemuse seos nende suhtumisega naiste osalusse ajateenistuses

Ajateenistuse lõpuks suurenes märgatavalt nende noormeeste osakaal, kes leidsid, et naised peaksid teenima pigem tagalas ja toetavates funktsioonides. Kuigi valdav osa ajateenijaid pooldas endiselt naiste teenimist kõikidel ametikohtadel, viitab see muutus sellele, et teenistuskogemuse

käigus kujunes realistlikum või kriitilisem arusaam teenistuse igapäevaelust ja nõudmistest. Lisaks tõusis ajateenijate seas hoiak, et naistele peaks olema ajateenistus kohustuslik ning vähenes arvamus, et naised ei peaks üldse ajateenistusse minema.

Varasemad uuringud on korduvalt näidanud, et naised on kaitseväes ajalooliselt tõestanud oma füüsilist võimekust (Devilbiss, 1985; Harrell ja Miller, 1997; Fitriani jt, 2016; Nuciari, 2018). Samuti on leitud, et inimesed, kellel on olnud otsene või kaudne kokkupuude kaitseväega, kalduvad olema toetavamad naiste osalemise suhtes (Siplane, 2018; Gaddes jt, 2019; Tulk, 2022). Sellest võiks eeldada, et teenistuse lõpuks – mil ajateenijatel on kujunenud isiklik kogemus – tõuseb võrdsust pooldav hoiak. Käesoleva uuringu tulemused seda eeldust siiski ei kinnita. See võib tuleneda asjaolust, et naiste osalus ajateenistuses on väike (Kiili, 2017; Lina jt, 2024) ning suur osa noormeestest ei puutu naistega teenistuse jooksul üldse kokku või, kui kokkupuude siiski tekib, kujuneb arvamus vaid ühe-kahe naise põhjal. Kui kokkupuude toimub naissoost kaasteenijaga, kes vajab sagedasti abi või ei tule füüsiliste ülesannetega toime, võib see kinnistada arusaama, et naised ei sobi teenistusse. Vastupidiselt, kui üksuses teenib naine, kes suudab oma võimekuses meessoost ajateenijaid ületada, võib see oluliselt tugevdada positiivset hoiakut naiste kaitseväeteenistuse suhtes. Antud töö tulemused viitavad sellele, et vahetul kokkupuutel on oluline roll hoiakute kujunemisel. Meesajateenijad, kellel oli kokkupuude naisajateenijate või -ülematega, toetasid naiste osalemist kaitseväes sagedamini kui need, kel kokkupuude puudus. Need leiud on kooskõlas varasemate uuringutega, mille kohaselt suhtumist mõjutab oluliselt vahetu kokkupuude naistega (Ivarsson jt, 2005; Siplane, 2018).

Teenistuse jooksul langes noormeeste seas suhtumine, mis puudutab naiste võrdset osalust ajateenistuses, kõikides füüsilise võimekuse gruppides. Sarnaselt teenistuse algusele olid ka teenistuse lõpus just kehvema füüsilise võimekusega noormehed kõige sagedamini võrdsust pooldaval seisukohal. Seal hulgas toetasid sagedamini naiste teenimist kõikidel ametikohtadel.

Tulemustest võib järeldada, et füüsiliselt tugevamad mehed võivad teenida ametikohtadel, mis nõuavad suuremat kehalist võimekust, ning teenistuse jooksul võivad nad tajuda, et naised ei suuda selliste ülesannetega toime tulla. Varasemad uuringud on samuti näidanud, et nii Ameerika Ühendriikide kadetid kui ka Norra õhuväelased leiavad, et naised ei sobi võitlusrollidesse ja eriüksusesse, kuna need ametikohad eeldavad kõrget füüsilist võimekust (Matthews jt, 2009; Sand & Fasting, 2016). Seevastu madalama füüsilise võimekusega mehed võivad teenida ametikohtadel,

kus kehaline koormus on väiksem, mistõttu võivad nad tajuda, et ka naised saavad sarnaste ülesannetega edukalt hakkama.

Samas võib hoiakuid mõjutada ka õiglustunne. Käesoleva uuringu tulemused näitasid, et just nõrgema füüsilise vormiga ajateenijad leidsid sagedamini, et ajateenistus peaks olema kohustuslik ka naistele. See võib viidata tajutud ebavõrdsusele – kui teenistus osutus raskeks ja füüsiliselt nõudlikuks ka nende jaoks, võib tunduda ebaõiglane, et osa ühiskonnast on sellest täielikult vabastatud. Seda oletust toetavad ka antud töö tulemused, mille kohaselt noormehed, kes kogesid ebameeldivusi oma nõrga füüsilise võimekuse tõttu, arvasid sagedamini, et ajateenistus peaks olema kohustuslik ka naistele.

Noormehed, kes tundsid, et nende füüsiline vorm paranes ajateenistuse jooksul, kaldusid enam toetama naiste osalemist ajateenistuses. Nad pooldasid enim, et naised võiksid teenida võrdselt koos meestega kõikidel ametikohtadel. Samas kaldusid noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul halvenes, sagedamini arvama, et naised peaksid teenima pigem tagalas ja toetavates funktsioonides. Ajateenistusse satuvad ka noormehed, kelle füüsiline vorm on teenistuse alguses väga hea, kuid teenistus ei pruugi pakkuda neile piisavalt väljakutseid. Selle tulemusel võib neil tekkida tunne, et nende vorm on hoopis halvenenud (Kasearu ja Tooding, 2023). Seetõttu võib eeldada, et need ajateenijad, kes tajuvad oma füüsilise vormi halvenemist, võivad tegelikult olla hea füüsilise võimekusega. Selline tõlgendus on kooskõlas eelneva tulemusega, mille kohaselt parema füüsilise vormiga noormehed toetavad vähem naiste osalemist ajateenistuses.

Teenistuse lõpuks muutusid ajateenijate hoiakud naiste osalemise suhtes mitmetes aspektides kriitilisemaks – eriti langes toetus väidetele, mis rõhutasid naiste positiivset mõju suhtlemiskultuurile, igapäevaelu korraldusele ja motivatsioonile. Samas vähenes ka hirm ebavõrdse kohtlemise ees, viidates hoiakute kujunemisele teenistuskogemuse põhjal. Need tulemused erinevad Norras ja Ameerika Ühendriikides läbiviidud uuringutest, kus meessoost ajateenijad on rõhutanud, et naiste kohalolu toetab positiivsema ja tasakaalukama teenistuskeskonna kujunemist ning tõstab meeste pühendumust ja distsipliini (Gustavsen, 2013; Sand ja Fasting, 2016). Erinevusi võib seletada riikide erineva teenistuskorraldusega. Norras kehtib sooneutraalne ajateenistuskohustus (SecurityWomen, 2021), mistõttu võib olla naiste osalemine kaitseväes tavapärane ning naissoost kaasteenijad on meestele tuttav nähtus. Ameerika Ühendriikides seevastu põhineb sõjaväeline teenistus vabatahtlikkuse põhimõttel – puudub

kohustuslik ajateenistus ning teenistusse asuvad peamiselt isikud, keda motiveerivad karjäärivõimalused, haridustoetused ja muud hüved (Mankowski jt, 2015). Arvesse tuleb võtta ka meetoodilisi erisusi: nimetatud rahvusvahelised uuringud põhinevad kvalitatiivsetel uuringutel ning hõlmavad piiratud hulka teenistujaid, kellel oli otsene kokkupuude naissoost teenistujatega.

Noormehed, kes tajusid teenistuse käigus ebameeldivusi tänu oma nõrgale füüsilisele võimele väljendasid samaaegselt nii kriitilisi kui ka toetavaid hoiakuid naiste osalemise suhtes ajateenistuses. Nad uskusid sagedamini, et naiste kaasamine võib tekitada probleeme igapäevaelus, ajateenijate omavahelistes suhetes ja põhjustada ebavõrdset kohtlemist. Samas leidsid nad ka sagedamini, et naiste kohalolu suurendab meesajateenijate motiveeritust ja parandab suhtlemiskultuuri. Ühelt poolt nad näevad, kuidas naised lisavad ajateenistusele väärtust, teisalt, aga tajuvad soolisi pingeid.

Küsimus üksuse ühtekuuluvusest naiste kaasamisel on samuti oluline. Nuciari (2018) toob välja, et sageli kardetakse ühtekuuluvustunde vähenemist, kuid Devilbiss (1985) ja Harrell ja Miller (1997) on näidanud, et ühtekuuluvustunde ei sõltu soost, vaid pigem juhtimisest ja ühiste eesmärkide täitmisest. Käesolevas uuringus ilmnes, et hoolimata kriitilistest seisukohtadest nägid füüsiliselt nõrgemad ajateenijad naiste kohalolus positiivseid külgi, nagu paremad suhted ja motivatsioon, mis võiks viidata sellele, et ühtekuuluvustunde hirm ei pruugi nende seas olla domineeriv.

Enesehinnangulise füüsilise vormi muutus ajateenistuse jooksul ning selle seos suhtumise muutumisega naissoost ajateenijatesse“

Wood ja Charbonneau (2018) rõhutavad, et füüsiline suutlikkus ja selle tajumine mõjutavad oluliselt sõdurite enese positsioneerimist kaitsevæes. Käesoleva töö tulemused näitasid, et meesajateenijad, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes, säilitasid suurema tõenäosusega võrdsust pooldava hoiaku võrreldes nendega, kelle füüsiline vorm halvenes. Samas oli hoiakute positiivne muutus mõlemas rühmas tagasihoidlik ning enim esines negatiivset hoiakumuutust just nende seas, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul halvenes. Noormehed, kelle enesehinnanguline füüsiline vorm teenistuse jooksul halvenes, kaldusid suurema tõenäosusega muutma oma hoiakut selliselt, et naised peaksid teenima pigem tagalas ja toetavates rollides. Samuti toimus selles rühmas märkimisväärsim muutus hoiakus, et ajateenistus peaks naistele

olema kohustuslik – kui teenistuse alguses pooldati pigem vabatahtlikkust, siis teenistuse lõpuks suurenes kohustuslikkust pooldav seisukoht.

Kui noormeeste enesehinnanguline füüsiline võimekus teenistuse jooksul langeb, võib see viidata sellele, et nad tajuvad ajateenistust enda jaoks füüsiliselt vähem nõudlikuna (Kasearu ja Tooding, 2023). Selline kogemus võib suurendada usku, et ka naised on füüsiliselt võimelised ajateenistuses edukalt toime tulema ning et ajateenistus peaks olema naistele kohustuslik. Samuti võib oletada, et need noormehed teenisid üksustes, kus füüsilised nõudmised olid madalamad, ning puutusid rohkem kokku ametikohtadega, mida nad pidasid sobivaks ka naistele. Ka varasem kirjandus on rõhutanud, et tänapäeva kaitseväge struktuur sarnaneb üha enam tsiviilorganisatsioonidega, pakkudes mitmesuguseid administratiivseid ja tugifunktsioone, kus naiste esindatus on tõenäolisem (Nuciari, 2018; Moore, B., 2020; Ministerio de Defensa de la Argentina, 2010, viidatud teoses: Badaró, 2014). Seetõttu võis nende noormeeste seas tugevneda hoiak, et naiste teenimine kaitseväes on sobivam just tagalas ja tugifunktsioonides.

Noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes, säilitasid suurema tõenäosusega oma esialgse seisukoha, et naiste kaasamine ei muuda väljaõpet keerulisemaks. Seevastu ajateenijad, kelle füüsiline vorm halvenes, kaldusid sagedamini muutma oma arvamust vastupidises suunas ning leidsid teenistuse lõpuks sagedamini, et naiste osalemine raskendab väljaõpet. Antud tulemused võivad viidata, et halvenenud füüsilise võimekusega noormehed tundsid väljaõppe jooksul, et naised ei suuda füüsiliselt sammu pidada, mis võis nende hinnangul takistada üksuse üldist sooritusvõimet. Sarnaseid hoiakuid on kirjeldatud ka Sand ja Fasting (2016) uuringus, kus leiti, et meessoost ajateenijad tajuvad sageli, et naissoost teenistujad ei suuda füüsiliselt samal tasemel kaasa töötada.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk oli välja selgitada, kuidas meesajateenijate teenistuskogemus ja enesehinnanguline füüsiline võimekus on seotud nende hoiakutega naisajateenijate osaluse suhtes ajateenistuses. Analüüs põhines 2460 meesajateenija küsitlusandmetel, kes läbisid ajateenistuse aastatel 2022–2023.

Töö teoreetiline osa käsitles ühiskonna suhtumise kujunemist, naiste rolle kaitseväes, füüsilise vormi olulisust ning andis ülevaate Eesti Kaitseväest. Kasutatud kirjandus hõlmas nii Eesti kui ka rahvusvahelisi allikaid.

Uurimistulemustest selgus, et meesajateenijad suhtusid ajateenistuse alguses naiste osalemisse ajateenistuses toetavalt. Enamus uskus, et naised võiksid teenida kõikidel ametikohtadel ja üksustes ning toetasid arvamust, et naistele võiks olla ajateenistus vabatahtlik.

Ajateenistuse lõpuks langes noormeeste toetav hoiak. Suurenes nende noormeeste osakaal, kes leidsid, et naised peaksid teenima eelkõige tagalas ja teistel toetavatel ametikohtadel. Lisaks leidis rohkem noormehi ajateenistuse lõpus, et ajateenistus peaks olema naistele kohustuslik või nad ei peaks üldse ajateenistuses osalema. Seega toimus teenistuse jooksul hinnangute selgem jagunemine kaheks.

Nii ajateenistuse alguses kui ka lõpus olid naiste osalemise suhtes kõige positiivsemalt meelestatud need noormehed, kes hindasid oma füüsilist vormi kehvemaks. Teenistuse lõpuks vähenes toetav hoiak naiste osalemise suhtes nii kehvema kui ka parema füüsilise vormiga ajateenijate seas.

Naiste osalemist ajateenistuses toetasid rohkem need noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse jooksul paranes – nemad säilitasid suurema tõenäosusega võrdsust pooldava hoiaku. Seevastu noormehed, kelle füüsiline vorm teenistuse käigus halvenes, kaldusid suurema tõenäosusega muutma oma arvamust negatiivsemaks.

Noormehed, kes kogesid teenistuse jooksul ebameeldivusi seoses oma füüsilise võimekusega, toetasid naiste osalemist ajateenistuses rohkem kui need, kes ebameeldivusi ei kogenud. Ebameeldivusi kogenud noormehed tundsid enim, et naiste kaasamine põhjustas probleeme igapäevaelu korralduses, ajateenijate omavahelistes suhetes ja tõi kaasa ebavõrdse kohtlemise ohu.

Samuti uskusid nad enim, et naiste kaasamine tõstis meesajateenijate motiveeritust ning parandas suhtlemiskultuuri.

Lisaks olid positiivsemalt meelestatud ka need ajateenijad, kellel oli teenistuse jooksul kokkupuude naisülematega või kelle üksuses teenisid naisajateenijad.

Tulemustest ilmnes, et naiste kohalolu ei põhjustanud ebavõrdset kohtlemist ning ei tekitanud probleeme igapäeva elukorralduses nii palju kui algselt arvati. Samuti leiti ajateenistuse lõpuks, et naiste kaasamine pigem ei suurenda meesajateenijate motiveeritust ning ei paranda ajateenijate omavahelist suhtlemiskultuuri. Teenistuse lõpuks aga tõsis arvamuse, et naiste osalemine muutis väljaõppe keerulisemaks.

Regressioonanalüüsi tulemused näitasid, et toetavasse hoiakurühma kuuluvad suurema tõenäosusega noormehed, kelle emakeel on eesti keel, kes hindasid oma füüsilist vormi kehvemaks, kogesid teenistuse jooksul ebameeldivusi seoses füüsilise võimekusega ning tunnetasid, et ajateenistus parandas nende füüsilist vormi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ajateenistuse alguses on noormehed rohkem võrdsust pooldavamad ning teenistuse jooksul langeb toetust pooldav hoiak. Kuigi kehvema füüsilise vormiga noormehed on naiste suhtes rohkem toetavamad, langeb toetav hoiak olenemata enesehinnangulisest füüsilisest vormist. Tulemustest tulenevalt teeb autor ettepaneku uurida edasi põhjuseid, miks noormeeste suhtumine teenistuse jooksul muutub. Edasistes uuringutes võiks keskenduda sellele, millised teenistuse aspektid (nt väljaõpe, suhted kaasteenijate ja ülematega, juhtimiskogemused) hoiakute kujunemist kõige enam mõjutavad.

SUMMARY

The aim of this thesis was to examine how male conscripts' service experience and self-assessed physical fitness relate to their attitudes toward the participation of female conscripts in national service. The analysis was based on a survey of 2460 male conscripts who completed their military service between 2022 and 2023.

The theoretical part of the thesis addressed the formation of societal attitudes, the roles of women in the military, the importance of physical fitness, and provided an overview of the Estonian Defence Forces. The literature used included both Estonian and international sources.

The research findings revealed that at the beginning of service, male conscripts were generally supportive of women's participation in conscription. The majority believed that women should be able to serve in all positions and units and supported the idea that military service should be voluntary for women.

By the end of conscription, support among young men had declined. There was an increase in the number of conscripts who believed that women should primarily serve in supportive roles. Additionally, more young men at the end of their service believed that military service should either be mandatory for women or that women should not participate at all.

At both the beginning and end of service, those who rated their physical fitness lower tended to have more positive attitudes toward women's participation in military service. However, by the end of the service, support had declined among conscripts with both lower and higher levels of physical fitness.

Support for women's participation in the military remained higher among conscripts whose physical fitness improved during the service - they were more likely to retain an egalitarian attitude. In contrast, those whose physical fitness deteriorated during the service were more likely to adopt a more negative stance.

Male conscripts who experienced difficulties related to their physical fitness during the service supported women's participation more than those who did not face such challenges. These conscripts were also the most likely to believe that the inclusion of women created problems in daily routines, interpersonal relationships, and posed a risk of unequal treatment. At the same time,

they were also the most likely to believe that the presence of women increased male conscripts' motivation and improved the culture of communication.

In addition, those who had female superiors or served in units with female conscripts tended to have a more positive attitude.

The findings suggest that the presence of women did not cause unequal treatment or significant problems in everyday service routines as initially assumed. By the end of the service, it was also found that the inclusion of women did not necessarily increase male conscripts' motivation or improve interpersonal communication. However, there was an increased perception that women's participation made training more difficult.

Regression analysis showed that those more likely to belong to the supportive attitude group were young men whose native language is Estonian, who rated their physical fitness lower, who experienced difficulties related to physical fitness during the service, and who felt that conscription had improved their physical condition.

In summary, young men tended to hold more egalitarian views at the beginning of conscription, but support declined over the course of service. Although those with lower physical fitness were generally more supportive of women, supportive attitudes declined regardless of physical fitness. Based on the results, the author suggests further investigation into the reasons behind the shift in attitudes during service. Future research could focus on which aspects of the conscription experience (e.g., training, peer and leadership relationships, leadership experiences) most influence the development of these attitudes.

KASUTATUD KIRJANDUSf

Anzovino, M., Fersini, E., ja Rosso, P. (2018). Automatic identification and classification of misogynistic language on Twitter. *Natural Language Processing and Information Systems: 23rd International Conference on Applications of Natural Language to Information Systems (NLDB 2018)* (pp. 57–64). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-91947-8_6

Badaró, M. (2014). “One of the Guys”: Military Women, Paradoxical Individuality, and the Transformations of the Argentine Army. *American Anthropologist*, 117(1), 86–99. <https://doi.org/10.1111/aman.12163>

Bates, L. (2021). Men who hate women: From incels to pickup artists: The truth about extreme misogyny and how it affects us all. Simon ja Schuster UK.

Beynon, S. (2021). Nearly half of female soldiers still failing new Army fitness test, while males pass easily. Military.com. <https://www.military.com/daily-news/2021/05/10/nearly-half-of-female-soldiers-still-failing-new-army-fitness-test-while-males-pass-easily.html> Kasutatud 29.03.2025

Broverman, I. K., Vogel, S. R., Broverman, D. M., Clarkson, F. E., ja Rosenkrantz, P. S. (1972). Sex-role stereotypes: A current appraisal. *Journal of Social Issues*, 28, 59–78

Davis, K., McKee, A. (2002). Women in the military: Facing the warrior framework. In F. A. Ajayi ja T. M. Smith (Eds.), *Gender and armed forces: New perspectives* (pp. 65–88). Defence Research and Development Canada.

Devilbiss, M. C. (1985). Gender integration and unit deployment: A study of GI Jo. *Armed Forces and Society*, 11(4), 523–552.

Dunivin, K. O. (1994). Military Culture: Change and Continuity. *Armed Forces & Society*, 20(4), 531-547. <https://doi.org/10.1177/0095327X9402000403> (Original work published 1994)

Eesti Uuringukeskus OÜ. (2024). Avalik arvamus riigikaitsest. https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_mai_2024.pdf Kasutatud 14.05.2025

- Epstein, Y., Yanovich, R., Moran, D.S. (2013). Physiological employment standards IV: integration of women in combat units physiological and medical considerations. *Eur J Appl Physiol* **113**, 2673–2690. <https://doi.org/10.1007/s00421-012-2558-7>
- ERR Novaator (2021). Uuring: ajateenistusse minnakse innukalt ja kõrgete ootustega. Kasutatud 27.04.2025 <https://novaator.err.ee/1608600946/uuring-ajateenistusse-minnakse-innukalt-ja-korgete-ootustega>
- Feigel, E. D., Sterczala, A. J., Krajewski, K. T., Sekel, N. M., Lovalekar, M., Peterson, P. A., Koltun, K. J., Flanagan, S. D., Connaboy, C., Martin, B. J., Wardle, S. L., O’Leary, T. J., Greeves, J. P., ja Nindl, B. C. (2024). Physiological characteristics predictive of passing military physical employment standard tasks for ground close combat occupations in men and women. *European Journal of Sport Science*, *24*(7), 1247–1259. <https://doi.org/10.1002/ejsc.12159>
- Fitriani, Cooper, R. G. S., ja Matthews, R. (2016). Women in Ground Close Combat. *The RUSI Journal*, *161*(1), 14–24. <https://doi.org/10.1080/03071847.2016.1152117>
- Friedl K. E. (2005). Biomedical research on health and performance of military women: accomplishments of the Defense Women's Health Research Program (DWHRP). *Journal of women's health (2002)*, *14*(9), 764–802. <https://doi.org/10.1089/jwh.2005.14.764>
- Gaddes, R., Jacobson, Z., Montgomery, S., Moore, C., Stangle, J., ja Williams, A. (2019). *2019 Focus group report: Defense Advisory Committee on Women in the Services (DACOWITS)*. Insight Policy Research, Inc. <https://dacowits.defense.gov>
- Goldstein, A. N. (2018). “Why are you trying to destroy the last good thing men have?” Understanding resistance to women in combat jobs. *International Feminist Journal of Politics*. <https://doi.org/10.1080/14616742.2018.1451259>
- Greeves J. P. (2015). Physiological Implications, Performance Assessment and Risk Mitigation Strategies of Women in Combat-Centric Occupations. *Journal of strength and conditioning research*, *29 Suppl 11*, S94–S100. <https://doi.org/10.1519/JSC.0000000000001116>.
- Gustavsen, E. (2013). Equal treatment or equal opportunity? Male attitudes towards women in the Norwegian and US armed forces. *Acta Sociologica*, *56*(4), 361–374.

<https://doi.org/10.1177/0001699313480513>Haring, E. L. (2013). What women bring to the fight. *Parameters*, 43(2), 28–37. <https://doi.org/10.55540/0031-1723.2893>

Hendel, E., MacEachern, K. H., Haxhiu, A., ja Waruszynski, B. T. (2024). “Proud, brave, and tough”: Women in the Canadian combat arms. *Frontiers in Sociology*, 9, Article 1304075. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1304075>

Harrell, M., C. ja Miller, L., L. (1997). New opportunities for military women. Effects upon readiness, cohesion and morale. Washington, DC: RAND.

Ide, T. (2024). Supply and Demand: Drivers of Women Non-Combat Participation in Rebel Groups. *Studies in Conflict ja Terrorism*, 1–19. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2024.2372862>

Ivarsson, S. (2002). Diskurser kring kvinnor i uniform B om attityder till kvinnor som officerare och värnpliktiga bland män inom Försvarsmakten [Discourses on women in uniform: Attitudes toward women officers and conscripts among men in the armed forces] (Internal report). Stockholm: Försvarshögskolan/ILM.

Ivarsson, S., Estrada, A. X., ja Berggren, A. W. (2005). Understanding men’s attitudes toward women in the Swedish Armed Forces. *Military Psychology*, 17(4), 269–282. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1704_2

Kaitseväe Akadeemia. (2024). *Kaitseväe inimvara kompleksuuring*. <https://www.kvak.ee/kompleksuuring/>

Kasearu, K. ja Tooding, L.-M. (2023). Satisfaction with service and self-estimated physical fitness of conscripts. *Sõjateadlane. The Estonian Journal of Military Studies*, (22), 123–146. <https://doi.org/10.15157/st.vi22.24190>

Kaukonen, E., Lott, K., Marling, R., Murumaa-Mengel, M., Sepper, M.-L., ja Tinn, M. (2024). *Alfamehed ja lillekesed: misogüünia ja seksismi normaliseerumine Eesti meediapildis*. Mõttekoda Praxis.

Linehagen, F. (2018). Conforming One’s Conduct to Unwritten Rules: Experiences of Female Military Personnel in a Male-Dominated Organization. *Res Militaris*, Vol. 8, no 1, p. 1-25

- Liu, Z., Shentu, M., Xue, Y., Yin, Y., Wang, Z., Tang, L., Zhang, Y., ja Zheng, W. (2023). Sport–gender stereotypes and their impact on impression evaluations. *Humanities and Social Sciences Communications*, 10(614). <https://doi.org/10.1057/s41599-023-02132-9>
- Looney, J., Robinson Kurpius, S. E., ja Lucart, L. (2004). Military leadership evaluations: Effects of evaluator sex, leader sex, and gender role attitudes. *Military Psychology*, 16(2), 117–127. https://doi.org/10.1207/s15327876mp1602_3
- Lorber, J. (1994). “Night to His Day”: The Social Construction of Gender. In M. Anderson ja P. H. Collins (Eds.), *Race, class, and gender: An anthology* (pp. 54–65). Belmont, CA: Wadsworth.
- Mankowski, M., Tower, L. E., Brandt, C. A., Mattocks, K. (2015). Why Women Join the Military: Enlistment Decisions and Postdeployment Experiences of Service Members and Veterans. *Social work*, 60(4), 315–323. <https://doi.org/10.1093/sw/swv035>
- Matthews, M. D., Ender, M. G., Laurence, J. H., ja Rohall, D. E. (2009). Role of Group Affiliation and Gender on Attitudes Toward Women in the Military. *Military Psychology*, 21(2), 241–251. <https://doi.org/10.1080/08995600902768750>
- Moore, B. (2020). Military Women: Changes in Representation and Experiences. 10.1007/978-3-030-02866-4_80-1.
- Moore, E. (2020). Women in Combat: Five-Year Status Update.
- McSally, M. (2007) Women in Combat: Is the Current Policy Obsolete?. *Duke Journal of Gender Law ja Policy*, 14, 1011-1060 <https://scholarship.law.duke.edu/djglp/vol14/iss2/7>
- Nuciari, M. (2018). Participation and Change in Gendered Organisations. *Women in the Military Forces*. 10.1007/978-3-319-71602-2_15. Kasutatud 03.01.2025
- Ryan, D. M. (2008). *In Their Place: Measuring Gender Attitudes and Egalitarianism among U.S. Army Personnel* (Doctoral dissertation, North Carolina State University). <https://www.lib.ncsu.edu/resolver/1840.16/5022>
- Sand, T. S., Fasting, K. (2016). Non-commissioned officers and attitudes towards military women in the Norwegian Air Force: “It’s always nice when there are girls around.” *Res Militaris*,

ERGOMAS issue no. 2, Women in the Military, Part Two.

<https://www.researchgate.net/publication/296407982>

SecurityWomen. (2021). A look at Norway's approach to gender-neutral conscription.

<https://www.securitywomen.org/post/a-look-at-norways-approach-to-gender-neutral-conscription>

Kasutatud 13.05.2025

Segal, M. W. (1995). Women's military roles cross-nationally: Past, present and future. *Gender and Society*, 9(6), 757–775

Slapakova, L., Caves, B., Posard, M. N., Muravska, J., Dascalu, D., Myers, D. Y., Kuo, R. C., ja Thue, K. (2022). Leveraging diversity for military effectiveness: Diversity, inclusion and belonging in the UK and US Armed Forces. RAND Corporation.

<https://doi.org/10.7249/RRA1026-1Princeton University Library Catalog+4>

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut. (2022). *Kaitseväe inimressursi kompleksuuring*.

<https://uhiskond.ut.ee/et/sisu/kaitsevae-inimressursi-kompleksuuring> Kasutatud 18.04.2025

Tervise Arengu Instituut. (2021). *Teadustöö kinnitab: terviseteadlikul eluviisil on positiivne mõju ajateenistuse läbimisele*. Kasutatud 27.05.2025

<https://tai.ee/et/uudised/teadustoo-kinnitab-terviseteadlikul-eluviisil-positiivne-moju-ajateenistuse-labimisele>

Titunik, R. F. (2000). The First Wave: Gender Integration and Military Culture. *Armed Forces ja Society*, 26(2), 229–257. <http://www.jstor.org/stable/45346363>

Tulk, M.-L. (2022). *Eesti elanikkonna suhtumine naiste osalusse Kaitseväes aastatel 2016–2021*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, Infoühiskond ja sotsiaalne heaolu õppekava

Winslow, D., Dunn, J. (2002). Women in the Canadian Forces: Between legal and social integration. *Current Sociology*, 50(5), 641–667. <https://doi.org/10.1177/0011392102050005003>

Winslow, D. (2001). *Army culture*. Programme for Research on Peace, Security and Society, University of Ottawa.

Wood, V. M., ja Charbonneau, D. (2018). Gender, self-efficacy, and warrior identification in Canadian Army personnel. *Journal of Gender Studies*, 27(7), 747–758.

<https://doi.org/10.1080/09589236.2017.1301812>

LISAD

Tabel 1. Meesajateenijate hoiakud naiste osaluse suhtes, sõltuvalt füüsilise võimekuse tõttu tekkinud ebameeldivustest (%).

	Ajateenistus võiks olla naistele kohustuslik	Naised võivad vabatahtlikult ajateenistuses osaleda	Naised ei peaks osalema ajateenistuses
Ei olnud ebameeldivusi	20.5	70	9
Vahetevahel	27	60	12.5
Ebameeldivused üsna sageli/pidevalt	22	72	6

Tabel 2. Meessoost ajateenijate tunnetusliku füüsilise vormi muutus seoses suhtumise muutumisega, mis puudutab naiste ajateenistust (%).

	Muutus paremaks	Muutus halvemaks
<i>Kohustuslik-kohustuslik</i>	12	11
<i>Vabatahtlik-kohustuslik</i>	9	13
<i>Ei peaks osalema-kohustuslik</i>	0	1
<i>Vabatahtlik - Ei peaks osalema</i>	5	5
<i>Ei peaks osalema-Ei peaks osalema</i>	3	2
<i>Kohustuslik-vabatahtlik</i>	8	8
<i>Vabatahtlik-vabatahtlik</i>	60	59
<i>Kohustuslik - Ei peaks osalema</i>	2	0
<i>Ei peaks osalema-Vabatahtlik</i>	2	1

Tabel 3. Ajateenijate füüsilise vormi muutus seoses eelarvamuste muutusega, mis puudutab eelarvamusi ja hoiakuid naiste ajateenistusse (%).

	<i>Muutus paremaks</i>	<i>Muutus halvemaks</i>	<i>hii-ruut</i>	<i>p-väärtus</i>	
<i>Keerulisem väljaõpe</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	8	11	8,09	0,04
	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	12	17		
	Alguses ja lõpus nõustus	6	7		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	74	65		
<i>Omavaheliste suhete paranemine</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	11	10	2,79	0,43
	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	10	13		
	Alguses ja lõpus nõustus	6	7		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	73	70		
<i>Meesajateenijate motivatsiooni paranemine</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	17	23	6,71	0,08
	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	14	14		
	Alguses ja lõpus nõustus	32	26		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	38	38		
<i>Probleemid igapäeva elukorralduses</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	17	16	2,65	0,45
	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	9	10		
	Alguses ja lõpus nõustus	11	8		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	62	66		
<i>Suhtlemiskultuuri paranemine</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	27	30	3,95	0,27

	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	9	9		
	Alguses ja lõpus nõustus	43	35		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	22	26		
<i>Ebavõrdse kohtlemise oht</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	28	28	0,4	0,94
	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	13	13		
	Alguses ja lõpus nõustus	15	17		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	44	43		
<i>Riigikaitssesse panustamine ei sõltu isiku soost</i>	Algul nõustus lõpus ei nõustunud	12	16	6,47	0,09
	Algul ei nõustunud lõpus nõustus	8	7		
	Alguses ja lõpus nõustus	72	66		
	Alguses ja lõpus ei nõustunud	8	11		

Tabel 4. Eri rühmadesse kuulumist prognoosivad teguri

	B	Standardhälve	Usalduse piir	
			Alumine	Ülemine
Suhtumise muutus positiivses suunas	-3.19	3.11		
<i>Vorm muutus paremaks</i>	-0.74	0.52	-1.73	0.31
<i>Vanus</i>	0.02	0.15	-0.3	0.3
<i>Vene keel</i>	-0.45	0.63	-1.81	0.7
<i>Eesti keel</i>	0b			
<i>Lääne-Eesti</i>	-1.09	0.72	-2.57	0.3
<i>Lõuna-Eesti</i>	-0.49	0.6	-1.66	0.74
<i>Põhja-Eesti</i>	-0.6	0.58	-1.71	0.58
<i>Ida-Eesti</i>	0b			
<i>Maakonnakeskus/väike linn</i>	0.63	0.49	-0.32	1.6
<i>Alevik/suurem küla</i>	0.57	0.54	-0.51	1.62
<i>Tallinn/Tartu/Narva</i>	0b			
<i>Keskharidus</i>	0.01	0.5	-0.93	1.07
<i>Keskhariduse järel omandatud haridus</i>	0.1	0.62	-1.13	1.34
<i>Kõrgharidus</i>	0b			
<i>Ei teeninud koos naistega</i>	0.5	0.44	-0.32	1.4
<i>Teenis koos naistega</i>	0b			
<i>Ülemate/instruktorite seas ei olnud naisi</i>	0.03	0.39	-0.74	0.79
<i>Ülemate/instruktorite seas oli naisi</i>	0b			
<i>Keskmine füüsiline vorm</i>	-0.07	0.43	-0.94	0.77
<i>Halb/üsna halb füüsiline vorm</i>	-1.79	1.14	-4.8	0.1
<i>Hea/üsna hea füüsiline vorm</i>	0b			
<i>Neutraalne arvamus seoses ajateenistuse kasulikkusest (füüsiline aspekt)</i>	-0.42	0.55	-1.6	0.59
<i>Ajateenistus ei parandanud füüsilist vormi</i>	-0.5	0.6	-1.76	0.6
<i>Ajateenistus parandas füüsilist vormi</i>	0b			
<i>Füüsilise võimekuse pärast tuli ette ebameeldivusi</i>	0.65	0.6	-0.58	1.73
<i>Füüsilise võimekuse pärast tuli ebameeldivusi vahetevahel ette</i>	0.73	0.44	-0.15	1.58
<i>Füüsilise võimekuse pärast ei tulnud ette ebameeldivusi</i>	0b			

*Taustatunnus: Suhtumise muutus negatiivses suunas

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marii-Liis Tulk ,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Naised ajateenistuses: meesajateenijate suhtumine naisajateenijatesse ,
ajateenistuse kogemuse põhjal

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Kairi Kasearu ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marii-Liis Tulk

28.04.2025